

Utdanningsvalg i Østfold

Odd Eriksen

**Høgskolen i Østfold
Rapport 2009:5**

Online-versjon (pdf)

Utgivelsessted: Halden

Det må ikke kopieres fra rapporten i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Høgskolen i Østfold har en godkjenningsordning for publikasjoner som skal gis ut i Høgskolens Rapport- og Arbeidsrapportserier.

Rapporten kan bestilles ved
henvendelse til Høgskolen i Østfold.
(E-post: postmottak@hiof.no)

Høgskolen i Østfold. Rapport 2009:5
© Forfatteren/Høgskolen i Østfold
ISBN: 978-82-7825-294-9
ISSN: 1503-2612

Innhold

1. Bakgrunnsinformasjon	3
2. NIFU – STEP om Utdanningsvalg	5
3. Problemstillinger i evalueringen av Utdanningsvalg i Østfold.....	7
4. Metode.....	11
5. Presentasjon og drøfting av utfordringer i arbeidet med Utdanningsvalg i Østfold	15
5.1. Intervjuene og hovedspørsmålene.....	15
5.1. Utgangspunktet for samarbeidet og prosessen fram mot Utdanningsvalg i de fire kommunene.....	15
5.1.2. Innhold, organisering, ansvar og samarbeid.....	18
5.1.3. Hospiteringsordningen ved de videregående skolene – organisering, innhold og ressursbruk.....	22
5.1.4. Vurdering av resultatene ut i fra målene for faget.....	28
5.1.5. Samarbeid med NHO og bedrifter.....	34
5.1.6. Hele fylket som nedslagsfelt for vgs eller program – hva er utfordringene?	38
5.1.7. Utfordringer framover i lys av erfaringer med <i>Utdanningsvalg</i> i Østfold	40
5.1.8. Trenger vi en Østfoldmodell?.....	43
5.2. Spørreundersøkelsen for førsteårselever i videregående skole.....	46
6. Sluttcommentar og oppsummering	57
7. Kilder.....	61

1. Bakgrunnsinformasjon

Det er organisert et samarbeidsprosjekt mellom skole-og barnehageeiere i Østfold og Høgskolen i Østfold, i forhold til å utvikle nye samarbeidsformer knyttet til praksisopplæring, FoU-arbeid og kompetanseutvikling. I dette arbeidet er det etablert en prosjektgruppe som består av representanter fra kommunene Fredrikstad, Moss, Sarpsborg, Halden og Rakkestad. I tillegg er Utdanningsforbundet, KS, Fylkesmannens utdanningsavdeling og Østfold fylkeskommune involvert på ulike plan i prosjektet.

Arbeidet med å etablere nye samarbeidsformer mellom praksisfeltet og høgskolene/universitetene startet i 2007, etter initiativ fra Utdanningsdirektoratet. I Fase 1 gjennomførte vi en kartlegging av eksisterende samarbeid mellom skole- og barnehageeier og lærerutdanningen, og brukte resultatene fra dette arbeidet til å utvikle en modell for organisering av arbeidet.

Fase 2 (2008-09) var en utprøvningsfase, der det for det ble etablert en forløper for et regionalt samarbeidsorgan, bestående av representanter fra Fylkesmannen i Østfold, Østfold fylkeskommune, Høgskolen i Østfold, Utdanningsforbundet og KS i Akershus og Østfold. Dette samarbeidstiltaket er nå i Fase 3 (2009-2010) formalisert i samråd med rådmannsutvalget i Østfold, og har navnet ”Arbeidsutvalget for utdanning i Østfold”.

I gjennomføringen av Fase 2 i prosjektet var det også lagt inn tre delprosjekter som fokuserer på overganger i utdanningssystemet; fra barnehage til skole, fra grunnskole til vgs og fra lærerutdanning til læreryrket. Delprosjektet om overgangen fra grunnskole til vgs er da rettet mot evaluering av innføringen av det nye faget *Utdanningsvalg* i Østfold (Tidligere kalt *Programfag til valg*).

Denne rapporten beskriver resultatene fra en undersøkelse av hvordan de ulike aktørene opplever prosess og samarbeid i realiseringen av det nye faget. Undersøkelsen omfatter både en kvalitativ undersøkelse rettet mot skoleledere, rådgiver og kommunekoordinatorer, samt en nettbasert spørreundersøkelse mot elever i første år av videregående skole.

Utdanningsdirektoratets beskrivelse av intensjonene med faget *Utdanningsvalg* er slik:

*”Utdanningsvalg skal bidra til å skape **helhet og sammenheng i grunnopplæringen og knytte grunnskole og videregående opplæring bedre sammen**. Å få prøve ut interesser og bli bevisst egne evner og anlegg kan bidra til at flere foretar **mer kunnskapsbaserte valg av utdanning og yrke**. Faget skal bidra til økt forståelse av arbeidslivets krav om kunnskap og kompetanse og bidra til å skape **grunnlag for entreprenørskap**.*

*Opplæringen skal gi elevene **erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter i ulike utdanningsprogram i videregående opplæring og aktuelle yrker**. Elevene skal gis mulighet til **praktisk aktivitet og fordypning i fag**. Opplæringen i faget skal legge til rette for at den enkelte elev kan få **prøve ut og reflektere over sine valg**.*

*Opplæringen skal legge til rette for bruk av hensiktsmessige arbeidsformer, både i skole og arbeidsliv, og for bruk av ulike læringsarenaer som kan gi **bred faglig tilnærming gjennom kontakt og samarbeid med videregående skoler og arbeids- og næringsliv**. Faget skal legge grunnlag for videre opplæring, arbeid og livslang læring.”*

Organiseringen:

Faget innføres i 8.-10. årstrinn, med denne fordelingen:

Om videregående opplæring og arbeidsliv	Utprøving av utdanningsprogram	Om egne valg
20 %	60 %	20 %

Timetallet skal være *113 timer* i 60 min.-enheter. Det trekkes også fram at trening på *de fem grunnleggende ferdigheter* skal være en viktig del av elevenes arbeid i dette faget.

Kompetansemål for opplæringen i faget er at eleven på de ulike områdene skal kunne:

(Om videregående opplæring og arbeidsliv)

- beskrive de ulike utdanningsprogrammene i videregående opplæring
- forklare forskjellen på strukturen for studieforberedende utdanningsprogram og yrkesfaglige utdanningsprogram, og samtale om hvordan disse kan gi ulike yrkes- og karrieremuligheter
- presentere lokalt arbeids- og næringsliv og vurdere arbeidsmulighetene innenfor noen valgte utdanningsprogram og yrker

(Om utprøving av utdanningsprogram)

- planlegge, gjennomføre og dokumentere aktiviteter og arbeidsoppgaver knyttet til kompetansemål fra valgte utdanningsprogram i videregående opplæring

(Om egne valg)

- reflektere over og presentere utdanninger og yrker i forhold til egne interesser og forutsetninger
- vurdere videre valg av utdanning og yrke basert på erfaringer fra utprøvingen Vurderingsordningen i faget er ”Deltatt” som evt. standpunkt karakter i 10. klasse. Det er ikke eksamen eller privatistordning i faget *Utdanningsvalg*.

Kilde: Utdanningsdirektoratets nettside:

http://udir.no/templates/udir/TM_Læreplan.aspx?id=2100&laereplanid=694354&visning=1

2. NIFU – STEP om Utdanningsvalg

Våren 2007 gjorde NIFU-STEP en evalueringsundersøkelse knyttet til innføringen av faget Utdanningsvalg. Dette var en kvalitativ undersøkelse og casestudie av 5 ungdomsskoler. Det foreligger en delrapport fra dette prosjektet, ”Strukturendringer: Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskolen og videregående opplæring”, tilgjengelig på nettet.

Det er også gjort intervjuer med andre aktører i samarbeidet om det nye faget, og det er gjort intervjuer med elever.

Undersøkelsen beskriver prosessene rundt innføringen av faget som preget av entusiasme og at skolene har hatt et tydelig fokus på ”*de overordnede målene om å gi god karriereveiledning til ungdomsskoleelever*” (NIFU Rapportserie, nr 41/01.06.2008)

Det vektlegges også at mye tyder på at arbeidet med det nye faget i stor grad bygger på tidligere samarbeidserfaringer i nettverk og prosjekter, der ungdomsskoler og videregående skoler har skapt et fundament for utvikling av nye samarbeidsstrukturer.

Rapporten beskriver også en situasjon der det er tettere samspill mellom skolene, fylkeskommunen og andre eksterne aktører, enn i forhold til skoleeierne i kommunene:

Skoleeier har i stor grad lagt ansvaret for utviklingen av læreplan og utprøving av faget til skolene, og samarbeidet med eksterne aktører som videregående skoler, lokalt arbeidsliv og lokale og regionale utviklingsmiljøer er et enhetsansvar på skolenivå (NIFU Rapportserie, nr 41/01.06.2008).

Samtidig hevdes det i den samme rapporten at ”flere av ungdomsskolene har svakere kobling til videregående skole enn det som kanskje kunne forventes i forhold til intensjonene om å styrke samarbeidet mellom skoleslagene for å bidra til å lette overgangen for elevene.”

Det kommer også fram at koplingen til arbeidslivet er i startgropen, men at annet eksisterende samarbeid har vært grunnlaget for å kunne løse problemer knyttet til logistikk og ressurstilgang.

NIFU-STEP peker også på at det kan ligge en utfordring i det forholdet at det kan utvikle seg svært mange ulike måter å realisere målene på lokalt, i forhold til myndighetenes ønsker en styrket rådgivning og yrkes- og utdanningsveiledning.

Rapporten beskriver noen hovedutfordringer:

- **Faste rammer, men lokal frihet:** Hvordan utvikle en praksis, der faste rammer i en fastsatt læreplan kan kombineres med lokale løsninger som bygger på mulige samarbeidstiltak?
- **Ansvar og myndighet:** Skolelederne tillegges stor myndighet til å utvikle tiltak i startfasen, men det er en del viktige uavklarte spørsmål knyttet til ”varig drift”, blant annet økonomi.
- **Koordinering og samordning:** Det er logistikkproblemer, koordineringsutfordringer og ressurstilgang som trolig utgjør de største utfordringene. Rapporten peker også på at det kan se ut til at løsningene i de ulike fylkene er så lokalt basert at erfaringer i liten grad kan overføres fra fylke til fylke.
- **Karriereveiledning som prosess:** Rapporten problematiserer hvordan målene i rådgivningsprosessen kan bli utfordret ”når det nye faget både skal gi grunnlag for mer veloverveide valg og samtidig åpne mulighet for raskere faglig progresjon for elever som ønsker det. Disse to formene for individuelt tilpasset opplæring fører ikke nødvendigvis eleven i samme retning.” (NIFU Rapportserie, nr 41/01.06.2008).

3. Problemstillinger i evalueringen av Utdanningsvalg i Østfold

Det nye faget som først ble kalt ”Programfag til valg”, ble innført med Kunnskapsløftet i 2006. En viktig årsak til dette var bekymringen knyttet til frafall i videregående skole. Et eksempel på dette problemet er hentet fra tidligere utdanningsstatistikk:

Andel fullført på normal tid og innen fem år for kullene som startet i videregående opplæring i 1999.					
	Fullført på normert tid	Fullført i løpet av fem år	Fortsatt i videregående opplæring (etter 5 år)	Sluttet uten å fullføre	Totalt
Hele 1999-kullet	59 %	11 %	5 %	24 %	100 %
Yrkesforberedende retninger	40 %	15 %	8 %	36 %	100 %

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 1: Andel som fullførte vgs på normert tid og etter 5 år

Fra SSB i dag, kan vi se følgende oppsummering av situasjonen:

En av fem slutter underveis

Andelen elever og lærlinger som oppnår studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år holder seg på rundt 70 prosent. Nær hver femte elev som startet på videregående opplæring høsten 2002 sluttet underveis i opplæringsløpet. Flest faller fra i mekaniske fag og trearbeidsfag.

➡ **57 prosent** av elevene som begynte på grunnkurs i videregående opplæring høsten 2002, oppnådde studie- eller yrkeskompetanse på normert tid, målt fem år etter at de startet, mens **18 prosent** av elevene/lærlingene sluttet underveis i utdanningsløpet. Dette er tilnærmet likt resultat som for de tidligere elevkullene.

➡ **12 prosent** av elevene/lærlingene fullførte på mer enn normert tid og 7 prosent var fortsatt i videregående opplæring per 1. oktober 2007. **7 prosent** gjennomførte hele utdanningsløpet, men oppnådde ikke noen formell kompetanse. (<http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgogjen/>)

Samtidig melder Aftenposten at 1 av 3 minoritets elever ikke får vitnemål fra videregående skole i Norge. Avisen viser til en NIFU- STEP-undersøkelsen som forteller at mange minoritets elever sliter med å bestå videregående skole, til tross for at de bruker mer tid på lekser og har høy motivasjon. Blant majoritets elever er det 1 av 5 som ikke har bestått videregående fem år etter at

de gikk ut av ungdomsskolen. NIFU- STEP har kartlagt årsakene til at minoritetsspråklige elever faller fra i den videregående opplæringen. Undersøkelsen har fulgt 10.000 elever i fem år fra 2002 til 2007.

Undersøkelsen viser at minoritets elever opplever videregående skole som vanskeligere enn de hadde forestilt seg. De har problemer med å forstå mange ord og uttrykk i lærebøkene. Forskeren fra NIFU-STEP peker på et tettere samarbeid mellom ungdomsskole og videregående skole som viktig for å forebygge frafall. Samarbeidet bør da handle om tidlig identifisering, tidlig innsats og tett oppfølging. (Aftenposten, 14. april 2009).

Det er mange faktorer som kan ligge bak dette fullføringsproblemet som omfatter både norske og minoritetsspråklige elever. Trolig er både sosiokulturell bakgrunn, generell skolemotivasjon og mestringsopplevelse fra tidligere skolegang og grunnlaget for valg av faginnretning i vgs medvirkende årsaker. En av de sterkeste sammenhengene er knyttet til at svak mestring i grunnskolen (dårlige karakterer) ser ut til å være avgjørende for manglende fullføring av vgs. (Stortingsmelding 16 (2006-2007)).

Faget *Utdanningsvalg* skulle bidra til å legge et mer realistisk grunnlag for gode utdannings- og yrkesvalg. Hensikten var at dette faget skulle være et tiltak som både skulle sikre at elevene får en karriere som passer til evner, forutsetninger og motivasjon, slik at de kan få et realistisk utgangspunkt for å lykkes.

I Stortingsmelding 16 *kan* vi også lese at man er bekymret for de store forskjellene man finner i den kompetansen elever og studenter tar med seg fra utdanningssystemet. Dette er med på å påvirke videre muligheter og karriere i yrkeslivet og i samfunnet generelt:

Manglende tilegnelse av grunnleggende ferdigheter i grunnskolen fører blant annet til større sannsynlighet for frafall i videregående opplæring. Det som gir særlig grunn til bekymring, er at disse forskjellene i stor grad har sammenheng med familiebakgrunn, det vil si foreldrenes utdanningsnivå, inntekt eller om en har majoritetsbakgrunn eller minoritetsbakgrunn. Det vil alltid finnes individuelle variasjoner i læringsutbytte og deltakelse.

Og videre:

Regjeringens mål er at flere enn i dag skal lykkes i å nå sine mål og at utdanningssystemet ikke skal videreføre eller forsterke sosiale forskjeller.

Sosial utjevning innebærer at sannsynligheten for å lykkes i utdanningssystemet skal være like høy uansett familiebakgrunn. (Kap. 1.1.)

Forskning viser at mange unge ikke fullt ut gis et reelt valg ut i fra evner, men at det er sosiokulturelle faktorer som først og fremst bidrar til å gi dem ”forhåndsbestemte” utdanningsveier.

I *Samfunnsspeilet* (SSB) formuleres dette slik:

Jo høyere utdanning mor og far har, jo større sannsynlighet er det for at barna tar høyere utdanning selv. Jo høyere utdanning foreldrene har, jo lengre vil barnas høyere utdanning bli. De sosiale forskjellene viser seg også blant dem som tar allmennfaglig studieretning. (Nr. 6, 2000)

Dette viser at det bør legges stor vekt på tiltak som bidrar til å gi ulike elever de samme mulighetene til å lære og utvikle seg, men også til å orientere seg i forhold til videre utdanningsvalg og karriere.

Utdanningsvalg har nå to års ”fartstid” i skolen. Det er likevel i skoleåret 2008-09 at det ser ut til å ta form i utdanningssystemet. Særpreget ved dette faget er at det forutsetter samarbeid mellom skoleeier (kommunene) og Fylkeskommunen (De videregående skolene), og at det er et tverrfaglig perspektiv i faget. Erfaringene så langt har vært at det har utviklet seg svært ulike måter å organisere dette samarbeidet på, både ressursmessig og organisatorisk. I tillegg ser det ut til at grunnskolene har grepet fatt i innhold og organisering i faget på mange ulike måter.

Det har vært reist spørsmål om det bør utvikles en minimumsmodell for organisering av arbeidet med dette faget i Østfold, eller om det er riktig å la faget og samarbeidet utvikle seg ulikt basert på de lokale forhold og muligheter.

Vi har derfor ønsket å fokusere på om elevene opplever at dette faget er en hjelp til karrierevalg, og om de opplever at de oppnår den kompetansen som kompetansemålene beskriver.

Med bakgrunn i dette ble følgende problemstilling formulert:

Vil en kartlegging av erfaringer med organisering av samarbeid og innhold i faget *Utdanningsvalg* i Østfold gi grunnlag for å utvikle en veiledende modell for gjennomføring av dette faget, slik at elever i fylket vil møte et mer likeverdig tilbud, uavhengig av kommunetilhørighet?

- Hvilke roller har grunnskole og vgs i samarbeidet om ”Utdanningsvalg” i forhold til organisering av ressursbruk og praktisk tilrettelegging?
- Hvilke minstekrav bør vi kunne stille til innhold og organisering av fellestiltak mellom grunnskoler og vgs i faget Utdanningsvalg?
- Kan en kartlegging av elevers og læreres erfaring med faget vise hva slags organisering av innhold og arbeidsmåter som best kan møte utfordringene i læreplanen?

Hensikten med undersøkelsen er altså å dokumentere hvilke opplevelser og erfaringer de ulike aktørene i Østfold vil vektlegge i intervjuene. Dette vil gi et bilde av hvilke faktorer som påvirker utviklingen av det nye faget, og dette vil være grunnlaget for en videre diskusjon om hvordan ansvar, ressurser og erfaringer bør organiseres for å gi ungdom i Østfold en likeverdig mulighet til valg av utdanningsmulighet.

Det spesielle ved utviklingen av dette fagtilbudet er at det involverer svært ulike samfunnsinstitusjoner. Oppfylling av de sentrale målene for faget forutsetter et godt samspill mellom faglige aktører i ungdomsskolen og videregående skole, utvikling av partnerskap med regionale næringslivsaktører og et gjennomslag for satsingen hos så vel lokale skoleeier som kommunenes politiske ledelse.

Hovedproblemet blir egentlig en avklaring av spørsmålet om kvalitet og omfang av arbeidet med faget Utdanningsvalg skal overlates helt til det lokale selvstyret, eller om ungdom i Østfold bør kunne kreve at det er utviklet en modell som sikrer noen grunnleggende innholdselementer helt uavhengig av geografisk tilhørighet i fylket.

4. Metode

Det er nødvendig med metodemangfold i gjennomføringen av dette arbeidet, fordi de ulike aktørene og målgruppene i undersøkelsen har svært ulike perspektiver (elever, lærere, rådgivere, skoleledere, skoleeiere og evt. næringslivsrepresentanter). Samtidig er det begrenset med ressurser til gjennomføringen av evalueringen. Det er allerede gjennomført to informasjonsinnsamlingsmøter med Østfold fylkeskommune, og med grunnlag i dette er det utviklet en problemstilling for delprosjektet.

Vi har valgt *semistrukturert intervju* som metode i forhold til samtalene med de sentrale aktørene fra praksisfeltet. I strukturerte intervjuer sikres det at spørsmålene er helt like hver gang, og svarene styres mot standardiserte svaralternativer, men man mister muligheten for å tilpasse samtalen til den situasjonen som utvikler seg under samtalene.

I *semistrukturert intervju* er ikke spørsmålsformuleringen nøyaktig bestemt på forhånd, men ”*formulert i form av stikkord eller beskrivelser som intervjueren skal ta utgangspunkt i når han formulerer spørsmålet.*” (Store norske leksikon, Nettbasert)

Vår undersøkelse tar sikte på å gå i dybden og eventuelt oppdage og kartlegge lite kjente fenomener eller opplevelser, og derfor passer det bedre med mer ustrukturerte intervjuformer (kvalitativ forskning).

Informantene

Utvalget av skoler og kommuner ble gjort ut i fra tanken om at både by og landkommuner skulle være med, og i tillegg ønsket vi representasjon fra områder der man kom tidlig i gang, områder med sterkt skoleeierengasjement og områder der man har ventet med å etablere tiltaket fullt ut. Vi ønsket å ha med både vgs, ungdomsskole og skoleeier fra hvert område, for å få med ulike perspektiver på den samme virkeligheten.

Samtalene med informantene har vært dels gruppeintervjuer og dels individuelle intervjuer. Dette har aktørene selv bestemt. I utgangspunktet åpnet vi for gruppeintervjuer, slik at det skulle være mulig å ta med flere aktuelle bidragsyttere i samtalene.

I Sarpsborg kommune deltok en pedagogisk konsulent med bl.a. ansvar for oppfølging av samarbeidet rundt Utdanningsvalg, og Halden kommune deltok med en kommunalsjef for undervisning og oppvekst. I Askim/Eidsberg er skoleeier i liten grad involvert i dette, fordi ansvaret i stor grad er delegert til virksomhetene. Det er ikke satt av koordineringsressurser sentralt i disse kommunene.

Ved ungdomsskolene intervjuet vi rådgivere, mens gruppeintervjuene med de videregående skolene omfattet både inspektører, rådgivere og sektorledere.

Ved Halden vgs intervjuet vi rektor, men har fått tilleggsinformasjon fra en av sektorlederne.

Vi intervjuet også en rådgiver i NHO, Østfold, sammen med en lokal bedriftsleder.

Nettbasert spørreundersøkelse for førsteårselever i videregående skole

Vi ønsket i tillegg å få oversiktsinformasjon om hvordan elevene i årets førstetrinn i videregående skole har forholdt seg til valgprosessen, og hvordan de beskriver hva som har påvirket dem. Derfor har vi supplert intervjuene med en kvantitativ, nettbasert undersøkelse. Den er gjennomført i samarbeid med de videregående skolene vi har intervjuet.

En slik *kvantitativ metode* gir en bred oversikt over holdninger og oppfatninger hos respondentene, men informasjonen tenderer til å være mer overflatisk, og det er ikke mulig å oppklare tolkningsutfordringer underveis, slik man kan gjøre det i intervjuene. Kerlinger (1986) beskriver hensikten med surveyundersøkelser slik:

Sample surveys attempt to determine the incidence, distribution and interrelations among sociological and psychological variables, and, in so doing, usually focus on people, the vital facts of people, and their beliefs, opinions, attitudes, motivations and behavior.(s. 378)

I arbeidet med å kartlegge og vurdere faget Utdanningsvalg I Østfold, gir en slik kvantitativ spørreundersøkelse likevel et inntrykk av hvordan en stor del av førsteårseleven i vgs har oppfattet sitt valg av utdanningsretning. Samtidig ønsket vi å utvide spørreskjemaet med muligheter for elevene til å gi mer kvalitative utsagn, og dette fikk vi til gjennom bruk av åpne tekstbokser. På denne måten kombinerer vi strukturerte intervjuer av nøkkelpersoner med en relativt omfattende undersøkelse av eleverfaringer.

Arbeidet med undersøkelsen har vært organisert slik:

1. Kvalitative metoder:

- Planleggingssamtale med representant fra Østfold fylkeskommune
- Intervju med representanter fra NHO, Østfold og en bedrift
- Intervju med rådgivere i 4 ungdomsskoler; i Halden (Strupe), Sarpsborg(Tindlund), Askim (Løken)og Mysen(Eidsberg)-(gruppeintervju)
- Intervju med rådgivere/skoleledere ved 5 videregående skoler; i Halden (Halden vgs), Sarpsborg (St. Olav og Kalnes vgs), Askim (Askim vgs) og Mysen(Mysen vgs) (gruppeintervjuer)

-Intervju med relevante representanter for skoleeiere i Halden og Sarpsborg

2. Kvantitative metoder:

-Nettbasert spørreundersøkelse til førsteårselever ved de 5 videregående skolene i undersøkelsen.

Anonymitetsutfordringen

Vi har også drøftet anonymitetsutfordringene underveis, både i styringsgruppen og med de som har deltatt i intervjuene. Det ville uansett være vanskelig å få til fullstendig anonymitet, på grunn av at forholdene er relativt oversiktlige i Østfold. Vi har derfor valgt å bruke navn på skoler og kommuner, men ikke fokusere på personene som har deltatt.

Materialet fra undersøkelsen er analysert og ble presentert på en arbeidskonferanse våren 2009. Arbeidet på konferansen var grunnlaget for modellutvikling og oppfølgingsarbeid fra skoleeieres side.

5. Presentasjon og drøfting av utfordringer i arbeidet med Utdanningsvalg i Østfold

Intervjuene ble gjennomført med utgangspunkt i en felles sjekkliste i form av planlagte spørsmål/stikkord (Se vedlegg). Det var litt variasjon i innrettingen på samtalene ut i fra de ulike aktørenes rolle i samarbeidet om det nye skolefaget, men vi kan dele inn materialet inn i 8 hovedområder:

1. Hvordan var utgangspunktet og prosessen fram mot samarbeidet om Utdanningsvalg?
2. Innhold, organisering, ansvar og samarbeid
3. Hospiteringsordningen ved vgs – organisering, logistikk og ressursbruk
4. Vurdering av resultater så langt ut i fra målene for faget
5. Samarbeid med NHO og bedrifter
6. Erfaringer fra Kalnes vgs som ”fylkesskole”
7. Utfordringer i lys av erfaringer
8. Trenger vi en Østfoldmodell?

Vi drøfter informantenes perspektiver og innspill i forhold til disse hovedområdene, og håper at dette kan være grunnlag for det videre arbeidet med å utvikle faget Utdanningsvalg i Østfold.

5.1. Intervjuene og hovedspørsmålene

5.1. Utgangspunktet for samarbeidet og prosessen fram mot Utdanningsvalg i de fire kommunene

Også NIFU-STEP-undersøkelsen legger vekt på at det ser ut som om graden av suksess med det nye faget ofte kan knyttes til tidligere samarbeidsstrukturer i kommunene, i form av nettverk og prosjekter. I Østfold finner vi også en rekke eksempler på dette.

INDRE ØSTFOLD

I Indre Østfold var det fra før et nettverk av ungdomsskolerådgivere ved 10 skoler som har tilhørighet til Askim og Mysen vgs. Dette nettverket ble aktivisert i utarbeidingen av plan for det nye faget. Samarbeidet mellom rådgiverne og de videregående skolene var også etablert rundt Åpen Dag, men det var i utgangspunktet lite samarbeid mellom de to videregående skolene.

Etter initiativ fra ungdomsskolerådgiverne, og i samarbeid med de videregående skolene, ble det arrangert en konferanse om Programfag til valg, og gjennom dette ble prosjektet Brobygging etablert. Dette skjedde allerede i 2005, etter inspirasjon fra liknende tiltak i Eidsvold kommune.

Det har gjennom dette prosjektet også utviklet seg et tett samarbeid mellom de to videregående skolene, og både ungdomsskolene og vgs gir uttrykk for at det har vært et sterkt ønske om å utvikle samarbeidet om Utdanningsvalg i fellesskap. Faget og Brobygging er nå inne i sitt 3. år.

Det var kontakt med NHO i startfasen, men her har samarbeidet stoppet opp.

HALDEN

Her var det også et aktivt rådgivernetttverk ved ungdomsskolene. I tillegg var det et samarbeid med NHO om PRYO og bedriftshospitering, med vgs om Åpen Dag og skolebesøk på ungdomsskolene med informasjonsopplegg. PRYO har også vært et samarbeid mellom ungdomsskolene og Halden vgs. ved at 9.klassinger (etter hvor mange det har vært kapasitet til å ta imot) har vært utplassert 2 dager på ønsket utdanningsprogram.

Det var rådgiverne ved ungdomsskolene som utviklet en plan for det nye faget i 2007. Samtidig ble det satt i gang en prosess fra Østfold fylkeskommunes side, for å etablere et samarbeid mellom Halden vgs og Halden og Aremark kommuner. Halden kommune har valgt å vente til skoleåret 2008-09 med å inngå en avtale med Halden vgs om gjennomføring av hospiteringsdelen. Dette skyldes blant annet hovedutvalget ikke behandlet forslaget om plan og bevilgning til Utdanningsvalg i sitt utvalgsmøte i mai. Konsekvensen av dette var at bemanningsplanen i vgs ikke kunne gjøres klar tidsnok. Rammevilkårene for et samarbeid med Østfold fylkeskommune/Halden vgs. ble ikke endelig avklart før i løpet av våren 2009. Men det har vært kontakt mellom ungdomsskolenes rådgivernetttverk og vgs underveis, blant annet for å utvikle plan for faget og for gjennomføringen av hospiteringstiltaket. Hospitering ved Halden vgs ble først gjennomført våren 2009.

Halden kommune har tilsatt en spesialkonsulent som er tildelt oppgaver knyttet til gjennomføringen av Utdanningsvalg. I Hovedutvalget for undervisning og oppvekst ble det i juni 2008 vedtatt å vurdere å opprette en koordinatorressurs (20% stilling) for å bidra til koordinering og videreutvikling av arbeidet med *Utdanningsvalg*. Denne stillingen er ikke opprettet.

Det er i løpet av 2008-09 tilsatt en rådgiver i 20 % stilling (10 % fra Fylkeskommunen og 10 % fra kommunen) med arbeidsplass ved Halden vgs. Denne rådgiveren skal følge opp partnerskap for karriereveiledning og er ikke direkte involvert i arbeid med Utdanningsvalg.

SARPSBORG

Det var Sarpsborg kommune som skoleeier som tok initiativ til å planlegge det nye faget i 2006. Det ble nedsatt en arbeidsgruppe med representanter for rådgivere fra ungdomsskolene og vgs . Gruppen ble ledet av en skoleeierrepresentant. Resultatet var en foreløpig plan for utprøving av opplegg knyttet til forsøk med Programfag til valg. Det eksisterte et rådgivernettsverk fra før, og arbeidsgruppen videreførte erfaringer fra dette nettverket.

Høsten 2007 startet så arbeidet med å lage en rammeplan for Sarpsborg i forhold til *Utdanningsvalg*. Her deltok representanter for skoleeier (Sarpsborg kommune), rådgiverne og skolelederne i begge skoleslagene, Opplæringskontoret ØST, UE,NHO Østfold, Østfold fylkeskommune. Den lokale rammeplanen for faget ble utarbeidet, inkludert en plan for samarbeidet med vgs om hospitering. I tillegg er det etter initiativ fra Sarpsborg kommune, etablert partnerskapsavtaler med alle aktører som deltar i samarbeidet. Utgangspunktet har vært erfaringer fra Akershus og Indre Østfold.

Rådgiverne oppfatter Sarpsborg kommune som en tydelig og konstruktiv aktør i utviklingen av det nye faget. Dette kom også til uttrykk i at det ble satset på rådgiverne i denne perioden:

- Stipend til kompetanseutvikling for rådgiverne (Karriereveiledningsstudium på Lillehammer)
- 1-4 t økning av rådgiverressursen
- Egen koordinatorressurs i kommunen sentralt

St. Olav vgs har utviklet egne planer for innholdet i hospiteringstiltaket, og skolens ledelse har forhandlet fram rammevilkårene gjennom partnerskapsavtalene.

Kommentar:

Det første som slår oss i intervjuene er entusiasmen for det nye faget hos rådgiverne i ungdomsskolene. De har brukt sitt nettverk og sine samarbeidsrelasjoner med vgs. aktivt, og deres innsats har vært avgjørende for

utviklingen av planer og gjennomføring av det nye faget. Vi ser også at de videregående skolene har vært positive samarbeidsaktører, og at de har forsøkt å legge til rette for hospiteringsløsninger og informasjonsbesøk i tråd med målene i læreplanen.

Det er tre ulike modeller for involvering fra skoleeierne i kommunene:

1. Full delegering fra kommuneledelsen til virksomhetene i *Indre*
2. Avventende holdning fra skoleeier inntil nå, kombinert med aktiv involvering fra politisk ledelse i forhold til å styre rammevilkårene i *Halden*
3. Aktiv ledelse og koordinering fra skoleeier i *Sarpsborg*, i tillegg til kommunal satsing i form av gode rammevilkår og ressurser til koordinering og partnerskapsavtaler

Dette har ikke ført til store ulikheter internt i kommunene, fordi grunnlaget har vært lagt i eksisterende rådgivernettsverk, men vi vil se i det videre materialet at til sammen har disse ulike strategiene bidratt til at det har utviklet seg svært ulike lokale løsninger for faget Utdanningsvalg i Østfold, både i forhold til innhold, organisering og rammefaktorer.

Det er verdt å merke seg at Østfold heller ikke har etablert formelle regionale samarbeidsstrukturer for de aktuelle samarbeidsinstansene på utdanningsfeltet. Dette gjelder også på skolefaglig nivå i kommunene. Det finnes skoleledernettsverk for de videregående skolene i regi av Østfold Fylkeskommune, men kommunenes skolefaglig ansvarlige har ikke et nettsverk for å utvikle fellesløsninger eller utveksle erfaringer. Dette betyr at når det kommer statlige initiativ til utvikling av nye tiltak i skolesektoren, så vil resultatene i størst grad være preget av de lokale forholdene i kommunene. I noen saker vil KS, Utdanningsforbundet, Fylkesmannen i Østfold eller Høgskolen i Østfold kunne bidra til erfaringsspredning, men det vil ofte være vanskelig å kunne si noe tydelig om hvordan Østfold som helhet har fulgt opp utviklingen i slike saker.

5.1.2. Innhold, organisering, ansvar og samarbeid

Det er et hovedinntrykk at de videregående skolene i liten grad er informert om detaljene i ungdomsskolenes arbeid med faget Utdanningsvalg, utover evt. felles planer for hospitering og informasjonsbesøk. Det er igjen rådgivernettsverkene

som har utviklet kommunenes ”rammeplaner”, i samarbeid med egne skoleledere, kommunens skolefaglige ressurspersoner (der det finnes) og rådgivere i vgs. Samtidig er det også variasjoner innenfor kommunene, i forhold til hvordan den enkelte skole praktiserer de lokale planene.

INDRE ØSTFOLD

Det er lærerteamene ved ungdomsskolene som har ansvaret for gjennomføringen av det nye faget. Noen skoler timeplanfester all undervisning i Utdanningsvalg, mens andre skoler periodiserer. I Eidsberg er for eksempel *Utdanningsvalg* integrert i andre fag og med arbeid med entreprenørskap. Rådgiverne deltar med noe undervisning, og det er integrert besøk fra rådgivere fra vgs. Foreløpig er det ulike erfaringer i forhold til involvering fra næringslivet.

Skoleeier er lite involvert, men legger til rette for at virksomhetene kan ta ansvar for dette. Skolelederne har delegert ansvaret videre til rådgiverne. Arbeidet med motivering av lærere, tilrettelegging og oppfølging av hospiteringstiltakene krever mye tid av rådgiverne ved ungdomsskolene. De har ikke fått mer tid til å ta ansvar for dette, men de ser arbeidet som meningsfullt og prioriterer å følge det opp.

De videregående skolene er informert om helheten i ungdomsskolenes arbeid med *Utdanningsvalg* (bl.a. årshjulet).

Fra hver av de 9 ungdomsskolene og de to videregående skolene i Indre Østfold deltok rådgivere og lærere på en 1-dags ”kick off” høsten 2008. Der ble det utarbeidet kompetansemål og oppgaver til for-og etterarbeid til Brobygging.

Vgs ønsker mer kontakt med ungdomsskolelærerne under Brobygging, men ser at dette er vanskelig å få til. Selv om elevene får god forhåndsinformasjon, så er det et ønske å få etablert en felles kultur på tvers av skoleslagene. Derfor drøfter nå rådgiverne mulighetene for utprøving av forskyvning av læringsaktiviteter og undervisning på tvers av skoleslagene.

HALDEN

Skolelederne ved ungdomsskolene har delegert ansvaret for oppfølging av arbeidet med faget til rådgiverne. Kontaktlærerne har hovedansvaret for gjennomføringen av undervisningen i tråd med den lokale læreplanen, men rådgiverne bidrar med koordinering, planlegging og gjennomføring av hospiteringstiltaket i nært samarbeid med spesialkonsulenten i kommunen. I tillegg har rådgiverne ansvar for noen timer i forhold til utdanningsinformasjon og yrkesorientering. Faget er timeplanlagt på 9. og 10. trinn, men periodisert i

8.trinn. Elevene arbeider også med et arbeidshefte, og det inngår besøk fra rådgiverne fra vgs. Det arbeides med å skape en tydeligere helhet i faget, for å unngå at *Utdanningsvalg* blir en salderingspost i skolehverdagen. Rådgiveren vi snakket med har ikke ekstra tid til å arbeide med det nye faget, men må dekke alle arbeidsområdene til en rådgiver med 13 t pr.uke.

Det er lokale varianter i gjennomføringen av faget ved de tre ungdomsskolene i Halden, og kommunen ønsker å bidra til at det gis likeverdige tilbud gjennom å stimulere til samarbeid på tvers av skolene. Faget er innført i Halden fra skoleåret 2008-09.

Halden vgs er informert om ungdomsskolenes planer for faget, men ser sitt ansvar begrenset til å samarbeide om hospiteringstiltaket. Det er likevel noe samarbeid mellom rådgiverne på tvers av skoleslagene, i forhold til helheten i gjennomføringen av *Utdanningsvalg*.

SARPSBORG

I Sarpsborg kommune har skolene laget lokale læreplaner i faget, med utgangspunkt i kommunens sentrale rammeplan. Hovedansvaret for undervisningen er lagt til kontaktlærerne, og faget er blokklagt underveis i skoleåret (Tindlund). Elevene arbeider med arbeidshefte og det inngår bidrag fra rådgivere i vgs, offentlige etater, Forsvaret og noen yrkesinformative bidrag fra næringslivet (direkte partnerskapsavtale med enkeltbedrifter). Kvaliteten på samarbeidet mellom rektor og rådgiver er et viktig grunnlag for fagets forankring i den pedagogiske helheten ved skolene. Rådgiveren ved ungdomsskolen opplever at både ekstra timeressurs til rådgiverne og koordineringsressursen i kommunen har gjort det mulig å skape et godt tilbud i faget *Utdanningsvalg* i Sarpsborg.

Fra kommunens side opplever man at skolene følger opp den vedtatte rammeplanen. Det er tatt initiativ til 4 evalueringsmøter i løpet av våren-09, slik at dette vil gi en tydeligere tilbakemelding om erfaringene så langt. Det har vært viktig at delegeringen av ansvar fra skoleledere til rådgivere ikke skulle svekke forankringen av tiltakene hos skolens ledelse. Rektorene er derfor til en viss grad trukket med i både planarbeid og evaluering.

St. Olav melder at det er et godt samarbeid mellom karriererådgiver og kommunens koordinator, og at det nye faget også har ført med seg tydeligere ansvarsfordeling internt på skolen. Dette har gjort det lettere for sektorlederne å gjennomføre tiltakene som involverer vgs direkte.

Det er ellers viktig at ungdomsskolene får anledning til å jobbe mer med forberedelser til hospiteringen, og det er et ønske at det er med minst 1 lærer fra hver ungdomsskole under hospiteringsdelen.

Kommentar:

Vi får et bilde av en situasjon der det er rådgiverne ved ungdomsskolene som tar ansvar for planlegging og gjennomføring av *Utdanningsvalg*. Det er pekt på at dette skaper et behov for å sikre forankringen i skoleledelsen og hos skoleeier. Dette er løst på ulike måter i de kommunene vi har undersøkt.

mmmDet kan synes som om skolelederne i ungdomsskolene i Indre og Halden bør bli mer synlige i forhold til å bidra i de prosessene som skal sikre at skolene og rådgiverne får gode arbeidsvilkår også i det konkrete arbeidet med *Utdanningsvalg*.

Utvikling av ny kompetanse hos de kontaktlærerne som skal stå for undervisningen er også et område som det har vært lite fokus på. Rådgiverne forsøker så godt de kan å motivere lærerne for å tre inn i det nye faget, men det er skolens ledelse og skoleeier som må utvikle den systematiske kompetansen hos de aktuelle lærerne.

Det synes også som om det fortsatt er utfordringer i forhold til å skape et helhetlig tiltak, der skolens undervisningsopplegg henger godt sammen med hospiteringserfaringene elevene får. Det er flere årsaker til at ungdomsskolene ikke alltid kan følge elevene inn i hospiteringen, og dermed blir det desto viktigere at det samarbeides om oppgaver som kan bidra til konstruktiv og utviklende for-og etterarbeid.

Skoleeierne vi snakket med gir uttrykk for at de ønsker likeverdige undervisningstilbud i faget *Utdanningsvalg*, men det er først og fremst internt i kommunen. Det ser ut til at rammefaktorene for ungdomsskolenes rådgivere er svært ulike både i forhold til tidsressurs og muligheter for støtte fra skoleeiernivået. Samlet sett fører dette til at det i stor grad vil være rådgivernes motivasjon og arbeidskapasitet som er grunnlaget for gjennomføringen i Indre og Halden, mens i Sarpsborg har skoleeier meldt seg tydeligere på som ansvarlig for kvaliteten på innsatsen i det nye faget.

Men fra flere hold i intervjuerunden er det også etterlyst muligheter for erfaringsutveksling og samordning på tvers av kommunene. Informantene i

Indre savner mer kontakt med Nedre Glomma-regionen, mens Halden ønsker mer nettverkssamarbeid mellom skolefaglig ansvarlige i alle Østfoldkommunene. Mangelen på slike tverrkommunale arenaer skaper også utfordringer for kommunepolitikerne lokalt i forhold til å vurdere hvordan tiltakene skal sikres gode og riktige rammevilkår.

5.1.3. Hospiteringsordningen ved de videregående skolene – organisering, innhold og ressursbruk

Det er hospiteringen for ungdomsskoleelevene ved de videregående skolene som krever mest av aktørene i forhold til samarbeidsinnsats, planlegging og gjennomføring. Det kreves en omfattende logistikk for å flytte så mange elever mellom skolene, og samtidig ivareta de ordinære vgs-elevene.

Denne tabellen gir et visst inntrykk av noen av rammefaktorene (i 2008-09) i de kommunene vi har snakket med:

Kommune-område	Totalt elevtall involvert i hospitering i kommuneområdet i 08/09	Videregående skole i undersøkelsen	Elevtall involvert i hospitering ved videregående skole i undersøkelsen	Omfang av hospiterings-tiltaket	Pris pr. elev
Halden og Aremark	385	HALDEN	385*	12 t (2 dager)	900
Sarpsborg	1300 (9. og 10. trinn)	ST. OLAV	330	3 dager	850
		KALNES	400**	3 dager	
Indre Østfold	740	ASKIM	320	3 dager	130
		MYSEN	320		0

Figur 2: Oversikt over rammefaktorer

*Halden har gjennomført hospiteringstiltak bare i vårsemesteret 2009. Det omfatter også i tillegg elever fra Aremark. Etter ønske fra Halden kommune ble de 2 dagene redusert til kl. 9 – 13.30 våren 2009. Prisen pr. elev ble pga dette redusert fra kr. 900,- til kr. 750,- pr. elev. Dette gjelder bare våren 09 – den videre planen er 2 dager à 6 timer.

** *Kalnes* tar i tillegg i mot smågrupper fra andre kommuner og søkere på særskilte vilkår

I tillegg til disse utgiftene betaler noen av kommunene for transport og evt. utstyr og materiell for skolene. Det brukes også ressurser til utvikling og oppfølging av de lokale planene.

Rammefaktorene er forhandlet fram gjennom kontakt mellom de videregående skolene, i samråd med Østfold fylkeskommune og skoleeiere i noen av kommunene. Andre kommuner må forholde seg til disse avtalene. I Sarpsborg er dette integrert i en mer omfattende partnerskapsavtale, der også Østfold fylkeskommune er deltaker.

INDRE ØSTFOLD

Fra *de videregående skolene* sin side, er prisen pr. elev er fastsatt på bakgrunn av en analyse av antall lærertimer som går med. Det dekker de tre dagene med Brobygging, men det dekker også materiell og utstyr. De videregående skolene bruker i tillegg ressurser på Åpen Dag, rådgiverbesøk på ungdomsskolene og til oppfølging av enkeltelever etter avtale.

Inspektører, mellomledere og rådgivere har ikke fått tilført ekstra ressurser til å arbeide med dette. For lærerne ved vgs, så er dette ekstraarbeid, og det utføres av en gruppe lærere som kan variere noe fra år til år.

Hospiteringstiltaket har nå vart i tre år, og det er jevnlig evaluert. Skolene melder at ca. 95 % av elevene får erfaring med sitt førstevalg, og at få elever dropper ut underveis i hospiteringen.

De videregående skolene problematiserer likevel erfaringene i forhold til følgende spørsmål:

- Det settes i verk en rekke tiltak (Åpen dag, Brobygging, rådgiverbesøk, utdanningsmesser, samarbeid om planer osv.). Er det god nok sammenheng i alle disse tiltakene?
- Står resultatene i forhold til innsatsen?
- I hvilken grad er hospiteringsvalget hos elevene knyttet til egen motivasjon for å prøve ut et mulig valg, kontra mer tilfeldig utprøving av noe som kan virke morsomt eller koplet til det å være sammen med venner?

Ungdomsskolene beskriver et godt samarbeid med vgs om hospiteringstiltaket. Det som skaper noen problemer er at vgs tar i mot elevene over en treukersperiode høst og vår, slik at det blir en del uro i klassene ved at det stadig

er elever borte. Det lages en egen timeplan for disse periodene. Elevene får tre dagers erfaring med ett program. Ungdomsskoleelevene får egne opplegg, og er ikke integrert i undervisningen sammen med ordinære elever. Innholdsmessig er det gode opplegg, men det er kostbart å frikjøpe vgs-lærere helt til denne ekstra undervisningen. Kommunene betaler i tillegg transportkostnader. Det er ungdomsskolene som organiserer gruppeinndeling og transport, mens vgs tilrettelegger slik at de fleste får tilbud om å prøve seg på førstevalg, selv om det for noen medfører hospitering ved en annen skole enn den de skal begynne ved. Det er ikke med lærere fra ungdomsskolene under Brobygging, fordi de må drive sin vanlige undervisning. For enkelte elever som har støttetiltak på ungdomsskolen, blir ofte en assistent med elevene på Brobyggingsdagene. Rådgiverne ved ungdomsskolene tror at en utvidelse av tiltaket kan være vanskelig økonomisk for kommunene, og ønsker at skoleeierne skal engasjere seg mer i utviklingen av partnerskapsavtaler mellom kommunene og fylkeskommunen, der økonomiske rammevilkår fastsettes.

HALDEN

Halden vgs opplyser at de utarbeidet et forslag til avtale med Halden kommune om kostnadsramme og omfang for hospiteringstiltaket i februar 2008, basert på samarbeidet med rådgiverne på ungdomsskolene. På intervju tidspunktet i februar 2009, var ikke avtalen underskrevet av Halden kommune, men både Halden og Aremark kommune har nå skrevet under avtalen. Det ble likevel gjort et visst forarbeide i løpet av skoleåret, ved at kommunene har gitt Halden vgs en oversikt over elevenes valg av program og ved at lærerteamene på de ulike utdanningsprogrammene ved Halden vgs. utarbeidet ”lokale læreplaner ” for de 2 dagene. Halden vgs ønsker nok en mer aktiv holdning fra Halden kommunes side, og mener at uavklarte rammefaktorer har bidratt til å vanskeliggjøre planleggingen. Hospiteringstiltaket ble gjennomført først våren 2009.

Ungdomsskolen vi snakket med opplevde også at den uavklarte situasjonen i forhold til økonomi skapte vansker. Rådgiverne var usikre på den praktiske tilretteleggingen og rammene helt fram til noen dager før elevene skulle besøke Halden vgs første gang (i mars 2009), selv om det var gjort et forarbeid og signalisert at tiltaket skulle gjennomføres. Årsaken til dette var at

rammevilkårene ikke var endelig avklart, og at avtalen med fylkeskommunen ikke var underskrevet.

Likevel opplever rådgiver at Halden vgs har gjort en god jobb med å tilrettelegge for elevene. De har besøkt ett program over to dager (9. trinn). Så skal de besøke et annet program på 10. trinn. Elevene fikk to ønsker, og alle fikk ett av disse innfridd; ca. 80 % fikk innfridd førsteønsket.

Elevene fikk eget opplegg, og det var få ordinære vgs-elever til stede. Ungdomsskolene fikk ikke tid til å arbeide skikkelig med de forberedende oppgavene som Halden vgs hadde laget.

Halden kommune forklarer den lange prosessen i forhold til avklaring av rammefaktorene med at det har tatt tid å vurdere økonomiske hensyn i budsjettbehandlingen i kommunestyret. Det var inne et forslag om ressurstildeling i rådmannens budsjettforslag for 2009, men summen ble kraftig redusert i kommunestyrebehandlingen. Det nye skolefaget er, med hospiteringstiltaket er obligatorisk. Det skal foregå på dagtid og helst i form av hele dager. Kvalitet koster, og Halden kommune må da bruke ressurser til koordinering og transport av elever. I avtalen med Halden vgs er utgiftene til lærerdekning, råvarer osv. stipulert til kr. 900,- pr. elev. Utgifter til verneutstyr og karrieremapper kommer i tillegg. For Halden kommune, med ca. 370 elever pr. trinn, betyr dette en utgift på ca. 350 000,- pr. trinn. Kommunen ønsker seg et samarbeid som bygger mer på "gjensidig nytte" innenfor et 13-årig utdanningsløp, men dette har vist seg vanskelig å få gjennomslag for.

SARPSBORG

Hospiteringstiltaket ved *St. Olav vgs* omfatter fullt ut to dager i 9. trinn og to dager i 10. trinn. Det er litt kortere omfang i innkjøringsfasen dette skoleåret. Tiltaket er organisert med en halv informasjonsdag og en dag i programmet. Ungdomsskoleelevene er integrert i undervisningsopplegget sammen med vgs-elevene. Dermed får de oppleve skolehverdagen realistisk. Søkningen til skolen var større enn det som var avtalt, men skolen tok da i mot en del flere elever i egne opplegg i tillegg. Problemene med de integrerte oppleggene er først og fremst knyttet til at klasserommene er for små, at det er et stort fokus på at vgs-elevene ikke skal "miste undervisning", og at dette gjør det vanskelig for ungdomsskolelærere å delta aktivt under hospiteringen. Det er egentlig ønskelig

at det er med minst én lærer fra hver ungdomsskole under besøkene, særlig viktig er dette på informasjonsdagen. Sentrumsnærheten som skolen har, fører også med seg noen problemer med frafall av elever under hospiteringstiltaket. Det etterlyses egentlig også noe mer jobbing med forberedende oppgaver på ungdomsskolene i forkant av hospiteringsperioden. Det er lettere å få til integrerte opplegg i idrett og mer praktiske fag enn i teorifagene. En del elever som har St. Olav som førstevalg må likevel sendes til sitt program ved andre skoler pga plassmangel. Logistikkutfordringene er det største problemet, og det har vært viktig med et godt samarbeid mellom karriererådgiver ved St. Olav og kommunens koordinator.

Den *ungdomsskolen* vi snakket med opplevde at de videregående skolene klarte å gjennomføre gode opplegg for elevene under hospiteringstiltaket. Det fungerte best ved de vgs-ene der skolen hadde bidratt i forberedelsene og laget skriftlig informasjon og oppgaver på forhånd. Det er ellers trolig nødvendig å se gjennom andre tiltak, som Åpen Dag, for å vurdere om ikke alle ressursene bør settes inn mot hospiteringstiltaket. Rådgiveren tror ellers at det er integrerte opplegg som fungerer mest realistisk for elevene. Det er viktig at elevene opplever både praktiske og teoretiske sider ved programmene, og at det vurderes hvor mange program de enkelte elevene bør møte. Det kan være grunn til å la elever som er svært motivert for ett program få konsentrere seg om dette, framfor å måtte tvinges inn på et sekundærvalg i tillegg. Lav motivasjon hos disse elevene kan føre til frafall underveis. De videregående skolene var flinke til å melde tilbake om slike problemer i høstperioden. Det påpekes likevel at Sarpsborgmodellen fungerer godt som grunnlag for videre utvikling av hospiteringstiltaket.

Fra *kommunens side* pekes det på at den fleksibiliteten som utvises i begge skoleslagene er en forutsetning for videre utvikling av kvaliteten på hospiteringstiltaket. Det er trolig best å forsøke å få til integrerte opplegg, selv om dette vil føre til at ungdomsskolene må være åpne for at elever deltar til ulike tider både på vgs og i arbeidslivspraksis. Hospiteringsopplegget omfatter ca. 650 elever hvert år, og det er satt av ressurs til 25 % koordinator, økning av rådgiverressursen i ungdomsskolene, skyss og utstyr, samt refusjon til de videregående skolene (pris pr. elev for 3 dager pr. år). Det er utviklet en god modell for samarbeidet om både faget Utdanningsvalg og hospiteringstiltaket.

Alle aktørene har vært konstruktive deltakere i utviklingen av partnerskapsavtalene.

Sarpsborg kommune ønsker at det bør arbeides mer med samordning av kvalitet på tilbudene ved de ulike vgs-ene, særlig i forhold til kompetansemål og for-og etterarbeid.

Kommentar:

Det er tydelig at det er svært ulike rammevilkår for hospiteringstiltakene, både når det gjelder ressursbruk, organisering og innhold. Dette kan gi elever et mer ulikt utgangspunkt for overgangen til videregående skole enn de individuelle forskjellene ville ført med seg. Uavhengig av hvordan skoleeierne har organisert seg, så ser det ut til at det har blitt etablert godt samarbeid mellom rådgiverne i ungdomsskolen og de videregående skolene. Begge parter ser ut til å ha tatt ansvar i forhold til gjennomføringen. I utgangspunktet er det kommunen som skoleeier som har ansvaret for at elevene i ungdomsskolen får et tilbud som tilfredsstiller læreplanen, også i faget *Utdanningsvalg*. Dette fører med seg et ansvar for å sikre likeverdig opplæring for alle elever, med utgangspunkt i den lokale forankringen av operasjonalisering av læreplanen. Vi ser at skoleeiere har valgt ulike nivåer for involvering i arbeidet med å utvikle dette faget. Det kan være at det er en grei løsning, men det forutsetter at det er aktiv erfaringsutveksling på tvers av kommunene i Østfold og kanskje mer fokus på felles forskningsoppfølging av de ulike modellene.

Vi ser at det varierer om elevene møter ett eller to program. Noen steder møter de integrerte opplegg sammen med vgs-elever, mens andre videregående skoler lager egne opplegg for de besøkende ungdomsskoleelevene. Det pekes på fordeler og ulemper ved begge ordningene. Det vil være viktig å gjennomføre en grundig evaluering av dette, som grunnlag for en faglig diskusjon om veien videre. Det kan være at dette ikke spiller noen stor rolle for elevene i forhold til målene for faget, og da kan slike lokale varianter være til å leve med. Men dersom ulik organisering svekker likeverdigheten, bør en vurdere om mer samordning er mulig.

Flytting av så mange ungdomsskolelever og vgs-elever høst og vår fører med seg mye arbeid og samarbeidsutfordringer. Det er snakk om en omfattende logistikk, og et betydelig for-og etterarbeid. Det vil være interessant å finne ut mer om hvordan nytten og effekten av disse tiltakene står i forhold til målet om

å redusere bortvalg i vgs, og som bidrag til å gi elever gode karriereveier inn i videre utdanning og yrkeslivet. Dette vil være også et viktig forskningsfelt framover. Samtidig ser det ut til at man har videreført en del av de samarbeids- og informasjonstiltakene som eksisterte før *Utdanningsvalg*, for eksempel Åpen Dag. Det vil trolig være nyttig å gjennomgå helheten i informasjons- og rådgivningstiltakene knyttet til overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole i Østfold. Utviklingen av helhet og sammenheng i tiltakene forutsetter at de gamle ordningene vurderes i lys av behovet for å samle ressursene om samarbeid om det nye faget.

5.1.4. Vurdering av resultatene ut i fra målene for faget

Målene for *Utdanningsvalg* kan kort skisseres slik:

- Helhet og sammenheng i skoleløpet fra u-skole og vgs
- Få til kunnskapsbaserte valg av utdanning og yrke
- Gi elevene erfaring med innhold og oppgaver og arbeidsmåter i ulike utdanningsprogram i vgs og yrker – praktisk aktivitet og fordypning i fag
- Elevene skal få prøve ut og reflektere over sine valg
- Bred faglig tilnærming gjennom kontakt og samarbeid med vgs og næringsliv

Faget *Utdanningsvalg* er som kjent innført som obligatorisk fag først fra 2008-09. Det betyr at det er for tidlig å kunne bygge vurderinger på systematisk evalueringsarbeid. Likevel gir intervjuene en del informasjon om hvilken nytte de ulike aktørene mener å oppleve av innsatsen så langt. Evalueringene er knyttet til spørreundersøkelser i forhold til elever, oppsummering og evaluering på møter for samarbeidspartene og de subjektive inntrykkene rådgiverne og skolelederne gir uttrykk for.

INDRE ØSTFOLD

De *videregående skolene* ønsker mer kontakt med lærere fra ungdomsskolene i forhold til gjennomføringen av Brobygging, blant annet for å utvikle en felles kultur i forhold til helheten i faget. På den ene siden tar samarbeidstiltakene tid fra lærere og rådgivere i forhold til det ordinære arbeidet, men på sikt tror man at veiledningssituasjonene lettes når elevene er tryggere og vet mer i forhold til overgangen til vgs.

Prosjektet *Brobygging* er ellers jevnlig blitt evaluert i samarbeidsgruppen, det har vært brukt spørreskjema til elevene og resultatene er blitt drøftet med involverte lærere. De viktigste erfaringene ser ut til å være:

- Elevene finner seg raskere til rette etter starten på vgs
- De virker bedre forberedt, men det er vanskelig å si om de har mer kunnskap om program/yrker
- Helhet og sammenheng for tiltaket som del av *Utdanningsvalg* er vanskelig fordi skolen samarbeider med mange kommuner

Yrkesperspektivet er også inne i tiltaket, særlig gjennom oppgavene elevene får som forarbeid

Praktiske forhold er et hinder: Man ønsker integrerte opplegg, men det er mangel på store nok klasserom/verksteder som kan ta i mot flere elever enn de som går der fra før.

Hovedkonklusjonen fra vgs er likevel at Indre Østfold har utviklet en god modell for både *Utdanningsvalg* og i Brobyggingsprosjektet.

Ungdomsskolene er godt fornøyde med samarbeidet med vgs om både for-og etterarbeid og gjennomføringen. Dette samarbeidet er godt forankret i faglig erfaringsutveksling. Likevel savner rådgiverne mer kontakt på tvers i Østfold. De ønsker å utveksle erfaringer med kollegaer og andre aktører i den ytre delen av fylket, slik at de både kan bidra med og motta nye impulser.

Foreløpig er det et stort arbeid å lage lister og grupper med fordeling av elever, men det bør kunne bli lettere gjennom økt bruk av Fronter.

Opplegget med en treukersperiode høst og vår skaper en del uro for elever og lærere ved ungdomsskolene.

Ungdomsskolene har ikke gjennomført systematisk evaluering av faget.

Rådgiverne opplever likevel at elevene kan mer om utdanningsvalg og yrker når de kommer til individuell veiledning nå. De mener også at

Brobyggingsprosjektet og arbeidet med *Utdanningsvalg* har god kvalitet. Det vanskeligste er likevel å få til en kopling mellom utdanningsvalg og kunnskap om yrkene. Her trengs det utvikling av nye metoder og innhold i undervisningen ved ungdomsskolene.

HALDEN

Halden vgs er opptatt av at uklarhetene i avtalene med kommunen har skapt vanskeligheter for gjennomføringen av hospiteringstiltaket, men de opplever et godt samarbeid med rådgiverne på ungdomsskolene.

Skolen viser også til at det over tid har vært relativt lav bortvalgsprosent i Halden, men mener at dette blant annet skyldes at skolen gjennomfører god individuell oppfølging av elevene i startfasen.

Det er fortsatt relativt mange som endrer valg etter overgangen, og dette bør det arbeides mer med, i forhold til å skape større sammenheng mellom rådgivningen i ungdomsskolen og i vgs.

Skolen mener ellers at det er en forutsetning for å kunne utvikle et helhetlig 13-årig skoleløp at det er et godt samarbeid på skoleeiersiden, mellom Halden kommune og Østfold Fylkeskommune.

Foreløpig er det en opplevelse av at elevenes valg ikke er godt nok fundert på kunnskap og egne behov, og det er for lite samarbeid med næringslivet om yrkeskunnskapsdelen.

Den *ungdomsskolen* vi snakket med tok også opp at uklarhetene rundt rammefaktorene har gjort det vanskeligere å planlegge og forberede hospiteringstiltaket. Det mangler også en aktuell, felles avtale med næringslivet i Halden om samarbeid. Kommunen mener å ha gitt signaler om at tiltaket skulle gjennomføres, selv om ikke alle forhold i grunnlaget for samarbeidet med vgs var avklart før i mars-09.

Rådgiverne trenger mer støtte i forhold til fortsatt å kunne gi nødvendig individuell oppfølging, samtidig som de skal løse utfordringene i det nye faget, både i undervisningsdelen og i hospiteringstiltaket. I det nevnte Hovedutvalgsmøtet i juni 2008 ble det da også foreslått å vureder en styrking av rådgiverressursen ved ungdomsskolene. Dette er foreløpig ikke gjennomført. Det må også jobbes mer med både motiveringstiltak og kompetanseutvikling for lærerne i forhold til å arbeide med *Utdanningsvalg*.

Ungdomsskolen opplever likevel at foreldre og elever gir god tilbakemelding på erfaringene med faget og hospiteringstiltaket. Det er lite frafall fra skolebesøkene, og elevene får møte både teori og praksis når de besøker vgs. Det er ellers eksempler på at elever som valgte "feil" program for sitt besøk, fikk erfare konsekvensene av "feilvalget" og gav uttrykk for at de hadde lært at det er nødvendig å tenke seg godt om før det endelige valget. Ungdomsskolen har også sendt med flere lærere til vgs under besøkene, blant annet for å utvikle mer kompetanse om de ulike programmene.

Arbeidet skal evalueres i løpet av våren.

I *Halden kommunes* administrasjon har man forsøkt å etablere et samarbeid både i forhold til skolene, men også knyttet til den politiske behandlingen i Hovedutvalget for undervisning og oppvekst. Det erkjennes at dette har tatt tid, men kommunen er tydelig på at de ønsker å bidra til at det utvikles et godt fagtilbud også på dette feltet. De vil bidra til å utvikle samarbeidet mellom rådgiverne på de tre ungdomsskolene, som grunnlag for samspillet med vgs. Hovedutfordringen er å skape et godt undervisningstilbud og hospiteringstiltak der elevene får praktisk erfaring med program og yrker. Dette er avhengig av et godt samarbeid mellom kommunen, fylkeskommunen og næringslivet. Kommunen vil delta i evalueringsarbeidet utover våren.

SARPSBORG

Ved *St. Olav vgs* pekes det på at utgangspunktet har vært et godt samarbeid med kommunens koordinator. Samtidig er det et behov for bedre kontakt med lærerne på ungdomsskolene. Problemet med lærerdeltakelse er knyttet til at man organiserer hospiteringstiltaket som et integrert opplegg, men det burde være noe mer kontakt i løpet av besøket enn det har vært dette året.

Det ser ut til at ungdomsskolene ikke har jobbet mye med de faglige forberedelsen til skolebesøket, basert på inntrykket vgs fikk i forhold til hvor mange av elevene som har gjort oppgaver på forhånd. Dette er et samarbeidsfelt som begge skoleslagene bør jobbe videre med.

Det var også avtalt at ungdomsskolene skulle gjennomføre en evaluering i forhold til elevene etter høstbesøket. Det er svært få skoler som har sendt inn resultater fra dette. Likevel mener de vi snakket med fra *St. Olav vgs* at hospiteringstiltaket har fungert bra i forhold til målene, men peker på at det blir ulikt utbytte for de som får egne opplegg og de som er integrert i undervisningssituasjonen. Neste år skal man forsøke å la elevenes evaluering bli gjennomført som del av hospiteringstiltaket, for å sikre rask tilbakemelding. Mangelen på rom og muligheter for integrerte opplegg er størst for de teoretiske fagene og der det brukes verksteder. Det er ellers viktig å vurdere hvordan prioriteringen av arbeid med *Utdanningsvalg* påvirker rådgivernes muligheter for å følge opp enkeltelever og de andre veilednings- og informasjonstiltakene som må gjennomføres ved skolen.

Et viktig innspill fra *ungdomsskolen* er at arbeidet med *Utdanningsvalg* fører til at rådgiverne får bedre tid til individuell oppfølging av de elevene som trenger

det mest. Det er et inntrykk av at kunnskapen og evnen til å ta egne valg er bedre hos elevene, men dette må undersøkes mer systematisk. Når det gjelder lærernes engasjement, så opplever denne rådgiveren det som positivt. Samarbeidet mellom rådgiver og rektor har vært viktig for kvaliteten på tiltakene, og rammene fra kommunen oppleves som et godt grunnlag for videre arbeid.

Erfaringen med hospiteringstiltakene har vært gode, men med variasjoner i kvalitet og innhold både mellom program og skoler. Den avtalte elevevalueringen fikk en trang start, og her må det utvikles bedre rutiner ved ungdomsskolene. Rådgivernes nettverksmøte har drøftet erfaringene med hospiteringstiltaket, og gav en positiv vurdering. Elevene på Tindlund har evaluert hospiteringen og gav 5 av 6 mulige poeng for sin opplevelse. Det bør være et mål at det deltar minst 1 lærer fra hver skole under besøkene, og det må arbeides godt med å følge opp enkeltelever som er usikre og utrygge i forhold til å besøke vgs.

Rammeplanen for Sarpsborg har vært viktig for å få skolene til å arbeide mot samme mål, selv om de har litt ulike måter å gjøre det på. Fraværet av gradert karakter i faget åpner også for større mulighet for skolene til å utvikle lokale versjoner av faget, der grunnlaget kan være skolenes særpreg.

Det vanskeligste punktet har vært å få til en god kopling mellom *Utdanningsvalg* og utvikling av elevenes yrkeskunnskap.

Sarpsborg kommune har tatt initiativ til 4 evalueringsmøter i løpet av våren 2009. Foreløpig er det relativt lite informasjon om erfaringene med det nye faget. Kommunen tror likevel at både rammeplanen og årshjulet fører til at skolene drar i samme retning. Det er ellers et inntrykk at vgs har jobbet bra med å lage gode tilbud til Sarspborgelevne, Det ble ikke jobbet bra nok med elevevalueringen i Fronter, og derfor ble svarprosenten for lav (10%). Men evalueringsmøtet rådgiverne har hatt har gitt en positiv tilbakemelding, også i forhold til en opplevelse av effekten på elevenes grunnlag for programvalg. Generelt er inntrykket at både kommunen, ungdomsskolene og vgs samarbeider godt om å utvikle det nye faget. De største utfordringene er å skape en reell helhet i det 13-årige skoleløpet, og her er faget *Utdanningsvalg* et av flere prosjekter kommunen er engasjert i.

Kommentar:

Vi har sett at det er mange faktorer som virker inn på elevenes muligheter til å gjennomføre og fullføre videregående skole, samtidig som de retter videre utdanning inn mot et yrke de har forutsetninger og motivasjon til å lykkes i. Faget *Utdanningsvalg* er en del av de mange tiltakene som skal gi elevene kunnskap og mulighet til å gjøre riktige valg i overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole i et slikt perspektiv.

Dersom dette tiltaket skal ha en reell virkning på de hovedområdene som læreplanen fokuserer, så må lærerne som underviser i faget utvikle nødvendig kompetanse både i forhold til valgprosesser, utdanningsprogrammene og yrkeslivet, samtidig som metoder og organisering bidrar til å skape en helhet som omfatter både undervisningsdelen, hospiteringstiltaket i vgs og samarbeidet med næringsliv og offentlig sektor.

Kvaliteten på Østfoldskolenes arbeid på dette feltet er ikke systematisk evaluert ennå. I tillegg er ulike kommuner på forskjellige nivå i forhold til hvor lenge det har vært arbeidet med planer og gjennomføring. Signalene fra de aktørene vi har snakket med er likevel at det er noen viktige erfaringer som det kan være grunn til å følge opp videre:

- Utvikling av et tettere samarbeid mellom de lærerne som underviser på ungdomsskolene og de videregående skolene rundt hospiteringstiltakene, både i forhold til for-og etterarbeid og under gjennomføringen av skolebesøkene
- Behov for mer systematisk evalueringsarbeid i forhold til alle sider ved faget, og dette bør koples til erfaringsutveksling på tvers i fylket
- Erfaringen så langt tyder på at elevene finner seg lettere til rette på vgs etter overgangen nå, og det ser ut til at de er bedre forberedt på hva som møter dem i programmene. Men i hvilken grad de har økt sin kunnskap om utdanningsprogrammene og yrkesmuligheter bør evalueres bedre.
- Praktiske begrensninger i rammefaktorer både økonomisk og i forhold til rom og gjennomføring ser ut til å påvirke mulighetene for å kunne velge på faglig grunnlag mellom integrerte og egne opplegg for elevene under skolebesøkene
- Det er størst usikkerhet knyttet til fagets bidrag i forhold til at elevene kopler kunnskap om utdanning til veien ut i yrkeslivet

- Alle aktørene er generelt positive i sin vurdering av erfaringene med skolebesøkene, men vi har lite kunnskap om innhold og gjennomføring av undervisningen i resten av faget.

Det er også viktig å være klar over at denne undersøkelsen bare omfatter noen få kommuner, ungdomsskoler og videregående skoler i fylket. Dette gjør at viktige erfaringer fra andre deler av fylket ikke er med.

5.1.5. Samarbeid med NHO og bedrifter

Vi har valgt å lage et eget avsnitt om samarbeidet med næringslivet og den ene videregående skolen i utvalget med en fylkesdekkende funksjon. St. Olav vgs har også et program med tilsvarende rolle (Idrett). Dette er samarbeidsfunksjoner som går mer på tvers i fylket, og vi ønsker å se litt nærmere på hvordan erfaringene er på dette litt mer kommuneovergripende feltet.

NHO OG BEDRIFTSPERSPEKTIVET

Vi snakket med en rådgiver i NHO-Østfold og en representant fra en Sarpsborgbedrift om næringslivets mål med å involvere seg i samarbeidet om det nye faget *Utdanningsvalg*:

- **NHO, Østfold** ser på dette arbeidet som viktig for å bidra til at elever utvikler bevissthet om verdiskapingen i samfunnet og sin rolle som bidragsyttere i forhold til dette. NHO er også opptatt av å bidra til at kompetansenivået i Østfold heves, og vil derfor støtte tiltak som både er rettet mot yrkesutdanning og høyere utdanning. Organisasjonen ser også på tiltak i forhold til arbeid med entreprenørskap i skolen som viktig del av disse prosessene
- **Sarpsborgbedriften** peker på at både informasjonsdelen i undervisningsfaget Utdanningsvalg og videreføringen av arbeidsplassutplassering er viktige ledd i arbeidet med å rekruttere ungdom inn i yrkesrettet utdanning og inn i de ulike yrkene i næringslivet der det trengs folk med riktig kompetanse. Det er viktig å møte elevene tidlig, gi dem riktig og god informasjon om yrker og arbeidsmuligheter, slik at de kan gjøre realistiske valg. Dette motvirker også at myter og annenhånds informasjon blir grunnlaget for elevers valg.

- **Opplæringskontorene** har ansvar for oppfølging av lærlinger, men også for rekruttering av lærlinger. Gjennom dette har Opplæringskontorene både et mandat og et behov for å delta aktivt på den arenaen som er skapt gjennom Utdanningsvalg.

Samarbeidet mellom næringslivet i Sarpsborg og skolene ble brukt som eksempel på vellykket arbeid med dette. Det er gjort et grundig forarbeid gjennom *partnerskapsavtaler*, som beskriver nødvendig forhåndsinformasjon, forberedelse og gjennomføringsplaner for elevutplassering i bedriftene.

Opplæringskontorene er også involvert i et pilotprosjekt i Sarpsborg, med ansvar for en del av informasjonsarbeidet. Man er likevel i startgropa når det gjelder tilsvarende samarbeid om næringslivets engasjement i undervisningsdelen av faget på skolene.

NHO er svært godt fornøyd med den innsatsen Sarpsborg kommune har gjort for å skape et aktivt partnerskap. Det er også positivt at Østfold fylkeskommune har gått aktivt inn i denne samarbeidsstrukturen. Det er et stort behov for at fylkeskommunen bidrar til å utvikle likeverdige tiltak på tvers i fylket.

Økonomi og ressursbruk

I dag gjennomføres utplassering av elever i Sarpsborg basert på en forståelse av gjensidig nytte. Bedriftene tar de fleste utgiftene og legger til rette så godt som mulig for at elevene skal få gode og realistiske erfaringer. Denne litt uformelle måten å organisere tiltaket på fungerer, men det kan bli problematisk å videreføre dette i en situasjon hvor alle elevene i fylket skal ha et likeverdig tilbud. Det legges også merke til at fylket tar betaling fra skolene for en tilsvarende tjeneste i de videregående skolene. Det er også ulik praksis i forhold til økonomi i ulike deler av fylket. NHO og bedriften mener at dette er et spørsmål som vi bør ta opp til diskusjon, og avklare forventninger og muligheter.

Erfaringer med utplassering av elever

Bedriften forteller ellers at ordningen med utplassering nå er mye bedre administrert i Sarpsborg, og ikke lenger overlatt til enkeltelever/foreldre og avhengig av personlige nettverk. Tiltaket er bedre styrt fra kommunens side. De ser mange positive elever og bedre muligheter for realistiske valg. Men effektene av faget Utdanningsvalg må vurderes etter at det har virket et par år. Det blir ellers pekt på en utfordring i forhold til å utvikle gode utplasseringstilbud, der elevene får meningsfylte oppgaver og realistiske erfaringer. Dette er vanskelig, fordi de fleste arbeidsoppgavene på bedriftene

krever opplæring. Det ble nevnt at man kanskje burde jobbe mer med å utvikle metodiske og pedagogiske veiledninger for slik utplassering, basert på de erfaringene en del bedrifter har med dette, gjerne i samarbeid med både lærerutdanning og skolene.

INDRE ØSTFOLD

Kommunene i Indre Østfold og Brobyggingsprosjektet hadde kontakt med NHO i startfasen av arbeidet med *Utdanningsvalg*. Det har likevel ikke skjedd noe på systemnivå etter dette møtet. I noen kommuner finnes det lokale partnerskapsavtaler om utplassering, entreprenørskapsarbeid og deltakelse på infomesser, men dette er ikke i fokus innenfor samarbeidet om det nye faget. Det er likevel et godt samarbeid mellom næringslivet og de enkelte videregående skolene. Det er et behov for å styrke yrkeskunnskapsdelen i *Utdanningsvalg* gjennom mer systematisk samarbeid med næringslivet. De lokale partnerskapsavtalene bør også kanskje samordnes mer.

Det er forskjeller mellom ungdomsskolene i forhold til hva slags samarbeid som er etablert med det lokale næringslivet. I Eidsberg er det fortsatt kontakt med den lokale bedriftsklubben, men i Askim ligger dette nede. Eidsberg har en partnerskapsavtale om at bedrifter besøker skolene og elevgrupper (6 grupper) besøker bedriftene som forløper til bedriftsuka i 10.trinn. Det er også etablert entreprenørskapsprosjekter og elevbedrift i Eidsberg. Opplæringskontorene bidrar av og til med informasjon, og særlig når det gjelder tilrettelegging for elever som trenger særskilte tiltak og oppfølging. Generelt i Indre Østfold, så skjer 60 til 70 % av utplasseringene med utgangspunkt i foreldrenes nettverk. Konklusjonen er at det er et ønske i Indre Østfold at det etableres ny kontakt med NHO, for å få hjelp til å etablere mer varig samspill med næringslivet.

HALDEN

Det er som nevnt ikke tilsatt en egen koordinator for *Utdanningsvalg* og samarbeid med bedrifter om utplassering av elever i yrkeslivet. Det er etablert en intensjonsavtale mellom Østfold fylkeskommune og Halden kommune om karriereveiledning, og her inngår også målformuleringer om samarbeid med næringslivet, men dette er først og fremst knyttet til utviklingen av nettverk for karriereveiledning.

Det var tidligere også samarbeid med næringslivet om yrkesorientering, både når det gjelder NHO og "Mitt Halden", og det var samarbeid med ulike bedrifter

om 3 dagers yrkespraksis. I tillegg var det teoretisk yrkesorientering, der Halden vgs stilte med 3 t besøk. I tillegg var det noe hospitering av enkeltelever og et opplegg knyttet til "Etter vgs", der også ulike høyskoler og yrkesopplæring deltok. Det er fortsatt kontakt med bedrifter i forhold til praktisk yrkesopplæring (2 dager) og forberedelse til utplassering, men dette er foreløpig overlatt til den enkelte skole og elev. Det er ikke noen aktive partnerskapsavtaler eller en koordinator for organisering av bedriftsutplassering. Det gjør at det er elevene selv som, med litt hjelp fra skolen, skaffer seg praksisplass. Det er derfor viktig å få på plass en koordinatorfunksjon i kommunen for å utvikle partnerskapsavtaler med bedrifter, utarbeide et opplegg for utplassering i forhold til innhold og metode, slik at skolene lettere kan tilby gode ordninger for alle elevene. Skille fra karriereveiledningskoordinatoren.

SARPSBORG

Det har vært nyttig for ungdomsskolen å kunne ta utgangspunkt i bedriftslisten i partnerskapsavtalen, når utplassering og yrkesinformasjonen planlegges.

Bedriftene i skolens nærmiljø er generelt positive til å bidra, men partnerskapet gjør det lettere for elevene å velge hvor de skal være i bedriftsbesøkuka (5 dager i en fast uke på høsten).

På den skolen vi snakket med valgte ca. 40 % av elevene bedrift fra denne lista, mens 60 % baserte seg på eget nettverk.

Det har ellers vært viktig at både NHO og Opplæringskontorene har deltatt i prosessen rundt utvikling av partnerskapsavtalen og i drøftinger om det nye faget. Dette har resultert i gode og tydelige partnerskapsavtaler mellom alle aktørene, også i forbindelse med bedriftsutplassering. Her beskrives formål, ramme faktorer, ansvarsfordeling og konkrete arbeidsoppgaver. Avtalen gjelder for ett år, men skal evalueres med sikte på faste, oppsigelig avtale.

Kommentar:

Det ser ut til å være store variasjoner i Østfold i forhold til hvor systematisk samarbeidet er mellom næringslivet og kommuner/skoler om faget *Utdanningsvalg*. Det er et stort spenn fra det omfattende pilotprosjektet med aktive partnerskapsavtaler i Sarpsborg til de kommunene der samarbeidet er avhengig av initiativ fra den enkelte ungdomsskole. Det er en aktuell problemstilling å diskutere om piloterfaringene skal/kan spres til resten av Østfold. I denne forbindelsen vil det være nødvendig å se på hvilke ramme faktorer bedriftene bør ha i samarbeidet. Dette kan handle om både

økonomi og utvikling av et bedre samarbeid om metodiske og pedagogiske sider ved bedriftsutplasseringen.

Det virker ellers som om enkeltbedrifter i lokalmiljøet er positive til samarbeid, men fortsatt hviler mye på foreldrenes nettverk i forhold til bedriftsutplasseringen. Dette er vel også noe som bidrar til å videreføre sosiale forskjeller i Østfold?

Denne beskrivelsen samsvarer egentlig også med inntrykket av at det er behov for mer fokus på sammenhengen mellom utdanningsvalg og yrkeskunnskap i skolenes arbeid med det nye faget. Det er viktig å avklare om det er mulig å bruke erfaringene fra pilotprosjektet i Sarpsborg i et videre utviklingsarbeid på dette feltet.

5.1.6. Hele fylket som nedslagsfelt for vgs eller program – hva er utfordringene?

Både idretts- og medieprogrammene ved noen videregående skoler og naturbruksprogrammet ved Kalnes vgs har hele fylket som nedslagsfelt.

Intervjuene har gitt en del informasjon om de spesielle utfordringene dette fører med seg.

Kalnes har tidligere hatt tiltak som hospitering (skolene har meldt på interesserte elever) gjennom hele skoleåret. Tilbudet har gått til alle skolene i Østfold (40 uskoler). Kalnes har fulgt opp skolene med besøk så godt som mulig. De mange søkerne på særskilte vilkår er fulgt opp individuelt. Dette var i utgangspunktet et omfattende opplegg som det egentlig ikke var satt av ressurser til.

Kalnes viderefører disse tiltakene inn i det nye samarbeidet om Utdanningsvalg, men det er nå flere elever som kommer og de er bedre samordnet. Samtidig er det fortsatt en stor utfordring å få til god logistikk.

Nå er det avtale om å ta i mot 168 elever fra Sarpsborg, 40 elever fra Fredrikstad, et antall elevgrupper fra småkommunene og søkerne på særskilte vilkår. Dette er et økt press i forhold til bruk av lærerressurser og i forhold til krav om høy sikkerhet.

Sarpsborg har det mest strukturerte opplegget. I tillegg kommer alle småkommunene som henvender seg gjennom året. Det ville vært en fordel for skolen om kommunene kunne samarbeidet bedre om koordinering mot noen faste perioder. De store kommunene er flinke til å informere om antall og

forventninger i relativt god tid (i år), men andre kommuner virker lite samordnet. Man kunne kanskje tenke seg en deling i 4 ”regioner”, men da måtte man sette av 4 uker høst og vår til å ta i mot elever. Kanskje det egentlig er en forutsetning at samarbeidet med NHO, næringslivet og Opplæringskontorene utvides?

Kalnes kjenner til innholdet i de fleste skolenes planer for faget, men er ikke involvert i direkte samarbeid. Det er også vanskelig pga at de forholder seg til så mange kommuner/skoler. Rådgiverne deltar på informasjonsmøter på en del skoler og er med i nettverk for rådgivere. Her skjer det en del koordinering. De ser at noen elever har forberedt seg, og det er noen ungdomsskolelærere som deltar på hospiteringen, men dette samspillet kan gjerne utvikles til å bli mer systematisk. Det var bare én ungdomsskole i Sarpsborg som gjennomførte den avtalte evalueringen etter at første del var gjennomført for tiendeklassingene.

Helheten i skoleløpet ivaretas best i forhold til enkeltelevne på særskilte vilkår. Det er vanskelig å ha et grundig samarbeid med et så stort antall ungdomsskoler. Men tiltaket fungerer egentlig bra, og det er en positiv opplevelse å få besøk av elevene. Det er bra med mer koordinering, men det må utvides til å omfatte flere kommuner enn Sarpsborg og Fredrikstad.

Det er viktig for Kalnes å bidra til at elever gjør gode valg av utdanning, og at bortfallet underveis blir et mindre problem! Det er et inntrykk at valgene nå i større grad er elevenes egne valg og at de vet bedre hva de går til, men dette må kartlegges og evalueres etter utprøvsingsperioden.

Hovedutfordringene for Kalnes er beskrevet slik:

- Hospiteringsordningen i faget Utdanningsvalg er veldig arbeidskrevende for skolen, både for lærere og rådgivere. Det medfører vikarutgifter og utgjør et press på egne elevers læringsmiljø. Det er særlig vanskelig for en del av de mer sårbare elevgruppene å få så mange ukjente inn i skolesituasjonen sin.
- Det er mye arbeid med koordinering, og det må jobbes aktivt med å motivere hele skolens personale for å delta i hospiteringstiltaket
- Når omfanget av besøk øker, og det dreier seg om mer enn 300 elever som skal besøke skolen, så er dette vanskelig å få til uten at det forstyrrer skolehverdagen.

- Det er to ulike problemstillinger som krever mer koordinering både i Sarpsborg og i Østfold:
  - De skolene og programmene som sanker elever fra egen kommune
  - De skolene og programmene som sanker elever fra hele fylket
    - Det må lages litt ulik logistikk for disse to områdene. Her kan ”regioner” kanskje være en løsning for den siste kategorien?

Idrettslinjen ved St. Olav vgs peker på en del tilsvarende problemstillinger. De tar i tillegg opp et ønske om å få bedre retningslinjer for opptaket til ”spesialprogrammene”. Samtidig er idrettsprogrammet egnet for integrerte opplegg, og det er god erfaring med å la ungdomsskoleelever delta sammen med ordinære elever.

5.1.7. Utfordringer framover i lys av erfaringer med *Utdanningsvalg* i Østfold

I intervjuene har vi også ønsket at informantene skulle si noe om de viktigste utfordringene i det videre arbeidet med faget *Utdanningsvalg* i Øst fold. Her finner vi noen fellestrekk, men også forhold som peker mot at kommunene er på litt ulike trinn i arbeidet med det nye faget.

INDRE ØSTFOLD

De *videregående skolene* ønsker mer systematisk informasjon om hvordan nytten ved tiltaket står i forhold til innsatsen. Det kommer også fram at det er nødvendig at skoleeierne avklarer hvordan de økonomiske rammene skal være framover. Det kan bli vanskelig for de enkelte ungdomsskolene å følge opp samarbeidet videre, dersom ikke skoleeieren i Indre Østfold har et langsiktig, felles perspektiv på rammefaktorene.

Mye ansvar ligger på ungdomsskolerådgiverne og koordineringsgruppen for Brobyggingsprosjektet, og det er viktig å sikre at dette gode samarbeidet kan fortsette. Foreløpig bygger mye av dette arbeidet på dugnadsånden hos rådgivere og lærere, og dette er en viktig motivasjonsfaktor. Men det kan også føre til systemtretthet på sikt.

Det er også viktig å gå gjennom alle de tiltakene vgs har på dette feltet, for eksempel Åpen Dag, for å vurdere om noe bør endres.

Ungdomsskolene er også opptatt av å sikre at skoleeierne går mer aktivt inn for å tilrettelegge de økonomiske rammefaktorene bedre. Det er viktig å se på sammenhengen mellom økonomi og organisering, særlig i en situasjon der samarbeidstiltakene kan bli utvidet.

Rådgiverne ønsker også et økt faglig fellesskap med andre deler av fylket. Det er behov for erfaringsutveksling om organisering og innhold i faget og koordineringen med de videregående skolene. De trekker også fram at samarbeidet med NHO og næringslivet bør oppgraderes.

HALDEN

Halden videregående skole er opptatt av å få på plass en tydelig avtale med kommunen om rammefaktorer og innhold i samarbeidet. De ønsker også å få til et tettere samarbeid mellom rådgiverne ved vgs og ungdomsskolene, blant annet for å se på omvalgsproblematikken. Ellers er det viktig for skolen å videreføre det individuelle oppfølgingsarbeidet som etter skolens syn, bidrar sterkt til den lave bortvalgsprosenten i Halden. Det er også nødvendig å arbeide for etablere mer systematisk samarbeid med næringslivet. Hovedutfordringen er å skape en felles kultur for et trettenårig skoleløp.

Ungdomsskolen peker også på viktigheten av å formalisere avtalen om rammefaktorene. Det bør være et treårig perspektiv på dette, slik at planleggingen kan være langsiktig.

Det er også viktig å forankre det nye faget faglig og motivasjonsmessig hos de lærerne som skal gjøre jobben. Dette krever kompetanseutvikling, og er en felles utfordring i Østfold.

Det gode samarbeidet med Halden vgs må videreføres, men det trengs også kommuneovergripende avtaler om tilbudene til elever som ønsker programmer som ikke finnes i Halden.

Det blir også fokusert på behovet for aktive partnerskapsavtaler med NHO/næringslivet, og for koordinatorfunksjon knyttet til dette.

I *Halden kommune* ser man helheten i det trettenårige skoleløpet som det viktigste målet, og utviklingen av hospiteringstiltaket som den største utfordringen. Det må etableres et godt samarbeid mellom kommunen, fylkeskommunen, ungdomsskolene og Halden vgs for å skape en god ordning, der elevene får praktisk erfaring med utdanningsprogram og yrker.

Det er også et ønske om å fortsette å bidra til at bortvalgsprosenten holder seg lav, for eksempel gjennom ordningen med utplassering av sosialarbeider ved

Halden vgs. Dette tiltaket er et resultat av et samarbeid mellom NAV Halden og Halden vgs. om en stilling som miljøkontakt i Halden vgs.

SARPSBORG

Ved *St. Olav vgs* er fokuset på utfordringen knyttet til tidsbruk på hospiteringstiltaket, i forhold til ivaretagelsen av egne elever. Det er også behov for mer ressurser til koordinering av skolebesøkene fra skolens side.

Samtidig ønsker skolen å utvikle et bedre samarbeid med både høgskolen og næringslivet framover, for å sikre at målene i faget *Utdanningsvalg* peker mot både videre utdanning og yrkeskarriere.

Det pekes også på at det bør drøftes og evalueres hvordan opptaksordningene i fylket fungerer.

På *ungdomsskolen* pekes det på diskusjonen om elevene skal møte ett eller to programmer i hospiteringstiltaket. Det er en motiveringsutfordring i det ”sekundære” utdanningsprogrammet for elevene, at noen elever er så sikre på sitt valg at de opplever dette som en unødvendig ”ekstrarunde”. De ville heller fordypet seg mer i sitt førstevalg.

det er også viktig å arbeide videre med å skape trygghet for usikre elever, og få til økt deltakelse av ungdomsskolelærere under skolebesøket.

I *Sarpsborg kommune* trekkes logistikkutfordringene fram som et viktig område å samarbeide om framover. Vi bør også ha et økt fokus på elevenes læringsutbytte og effekten av tiltakene i forhold til målsettingene om å bidra til bedre valg og færre bortvalg. Her er fokuset på det direkte samarbeidet mellom ungdomsskolene og vgs på lærernivå, i forhold til for-og etterarbeid og engasjementet i gjennomføringen.

Det er også viktig å se på de overgangsproblemene som er knyttet til endringen i arbeidslivsutplasseringen, når man går fra privatiserte avtaler (som er innarbeidet som forventning hos elever og foreldre) til styrte felles planlagte opplegg basert på partnerskapsavtaler.

Kommentarer:

Utdanningsvalg er et nytt fag i skolen. Likevel viser denne intervjurunden at det allerede nå foreligger mange og viktige erfaringer. Disse erfaringene bør være grunnlaget for det videre arbeidet med å utvikle kvalitet i Østfoldskolene på

dette området. Fylket trenger en bedre statistikk på fullføring av videregående skole, flere ungdommer inn i høyere utdanning og både økt fokus på gode yrkesvalg og flere spirer til entreprenørskap og utvikling i næringslivet. Det er et tydelig uttrykt behov i materialet for mer forskning og evaluering av samarbeid og innhold i faget *Utdanningsvalg* i Østfold. Det bør være et fokus på læringsutbyttet for elevene, konkret innvirkning på de utfordringene faget skal bidra til å møte og nytten av tiltakene i forhold til innsatsen.

Skoleeieransvaret i forhold til å skape forutsigbarhet om rammefaktorer er også viktig for skolenes arbeid framover. Det etterlyses også mer fokus på faglig erfaringsutveksling utover egen kommune/samarbeidsgruppe. Dette kan være en del av det arbeidet med kompetanseutvikling for lærere i forhold til innsikt i det nye fagets innhold og metodeutvikling. Forankringen av faget i skolene er knyttet til både skoleledelsens engasjement, lærerkompetanse og lærermotivasjon.

Rådgiverne er også opptatt av at vi må ta vare på enkeltelevne i disse store hospiteringstiltakene. Det betyr at individuell rådgivning og læreroppfølgning i forhold til enkeltelever i skolebesøkene fortsatt er viktig.

Hovedutfordringen er likevel den omfattende logistikken som må være på plass for at hospiteringstiltakene skal fungere innholdsmessig og uten at ressursinnsatsen fra skolene går ut over egne elever, enten ved at vgs-elevne mister undervisning, eller ved at det skapes unødvendig uro i hjemmeklassene på ungdomsskolene. Utviklingen av en logistikk for hospiteringstiltakene som støtter de faglige og pedagogiske målsettingene er et viktig utviklingsområde framover.

5.1.8. Trenger vi en Østfoldmodell?

Østfold ser i vårt materiale ut til å bestå av 5 lokalområder: Mosseområdet (til en viss grad inkludert Rygge, Råde, Våler), Fredrikstadområdet (inkludert Hvaler), Sarpsborgområdet, Haldenområdet (inkludert Aremark) og Indre Østfoldområdet (Her er Våler også til en viss grad inkludert). I våre samtaler har vi sett at det er flere udekkede behov for kontakt over kommunegrensene, både innenfor disse områdene, og mer på tvers i fylket. Det er i Indre Østfold at kommuneovergripende samarbeid har vært mest i fokus, men samtidig ser det ut

til at det også her er ønsker om mer dialog med også de store bykommunene, både om faglige, ressursmessige og utdanningspolitiske spørsmål.

Vi har spurt informantene om deres vurdering av behov for med samarbeid på tvers i fylket, konkretisert ved spørsmålet det er behov for å utvikle en slags minimumsmodell i Østfold for arbeidet med faget *Utdanningsvalg*.

INDRE ØSTFOLD

De *videregående skolene* gav uttrykk for ønsker om mer faglig kontakt med tilsvarende skoler i de ytre delene av fylket, både på mellomledernivå og for rådgiverne. De vil gjerne bidra til å spre sine erfaringer fra Brobyggingsprosjektet, og samtidig motta impulser fra de andre delene av fylket. De sier at det bør være et mål at arbeidet for å motvirke bortvalg og bidra til bedre utdannings-og yrkesvalg bør være et felles løft i Østfold. Det er også viktig å samarbeide om å rekruttere flere østfoldinger til høyere utdanning. Det pekes på et ønske om bedre koordinering på tvers i fylket.

Ungdomsskolene ønsker at det drøftes om det kan utvikles en "Østfoldmodell" for arbeidet med *Utdanningsvalg*. Dette bør dreie seg om å avklare rammefaktorer og samarbeide om videre utvikling av faget. Samtidig er det viktig å ta vare på det lokale særpreget. Det er et ønske om mer faglig erfaringsutveksling og at samarbeidet med NHO-Østfold tas opp til nye drøftinger.

HALDEN

Halden videregående skole er usikker på om det er et formelt grunnlag for å utvikle en felles modell for Østfold og om dette vil ha noen innvirkning på de lokale tiltakene. De ønsker likevel mer erfaringsutveksling og felles evaluering av de tiltakene som er satt i gang. Dette må også sees i sammenheng med partnerskapsutviklingen i forhold til karriereveiledning og samspill med næringslivet.

Fra *ungdomsskolens* sider er det et tydelig ønske om at det skal utvikles en sentral avtale om økonomi og rammefaktorer, i forhold til samarbeidet med vgs om hospiteringstiltaket. Organisering og innhold i faget kan ivaretas i et lokalt perspektiv- Det bør komme avklaringer på fylkesnivå i forhold til vgs-programmene som bare finnes ved enkelte skoler. Det ville være et viktig mål å utvikle noen gode modeller for gjennomføring av hospiteringstiltaket, slik at

ikke arbeidet med den kompliserte logistikken tar alle kreftene til de som er involvert i planlegging og gjennomføring.

Halden kommune ønsker at det skal utvikles en mer lik praksis i Østfold, særlig i forhold til hospiteringsordningen. Det er nødvendig med mer samarbeid på tvers av kommunene. Østfold fylkeskommune har organisert de videregående skolens godt, og framstår som en tydelig samarbeidspartner, mens kommunene sitter hver for seg, og det blir lett personavhengig hvordan løsningene på samarbeidet blir. Det er et behov for å samle ”skolesjefene” i kommunene i et nettverk, der erfaringsutveksling og samarbeid om utredning og tiltak kan gjennomføres. Det er nødvendig både for å bedre læringsresultatene generelt, og for å få til god gjennomføring av faget *Utdanningsvalg*. Det særlig viktig å få noen klarer retningslinjer for finansiering av samarbeidstiltakene.

Her er det en vanskelig balansegang mellom behovet for koordinering for å skape likeverdige tilbud, og det lokale selvstyret som kommunene ønsker for å sikre at tiltak er tilpasset lokale forhold.

SARPSBORG

Ved *St. Olav vgs* er man ikke opptatt av samarbeid på tvers i Østfold. Først og fremst bør man utvikle samarbeid og samordning internt i Sarpsborg mellom de 4 videregående skolene. Her er det utfordringer knyttet til samordning av organisering, omfang og innhold.

Det blir likevel tatt opp en problemstilling knyttet til opptakssystemet.

Ungdomsskolen er heller ikke opptatt av en Østfoldmodell. Det er viktigst at den enkelte kommune løser sine utfordringer på en god måte.

Sarpsborg kommune gir uttrykk for at man har jobbet mye med å få fram en god modell. Det kan likevel være mye å hente for alle, hvis vi kan få til mer erfaringsspredning og samarbeid mellom kommuner der det er nødvendig (Eks.: Samarbeidet med Fredrikstad om verneutstyr). Sarpsborg har satset mye på arbeidet med det nye faget: Skoleeierforankring, 25% koordinator, økning av rådgiverressurs, stykkprisavtale, skyssutgifter, verneutstyr og materiell. Det kan kanskje være et problem å få til like god ressursbruk og omfattende samarbeid med organisasjoner som UE, NHO, Opplæringskontorene, hvis Sarpsborgmodellen skal spres til hele fylket.

Kommentar:

Det ser ut til at det er ulike syn på spørsmålet om behovet for en Østfoldmodell i vårt materiale. Alle samler seg om å ønske seg mer faglig erfaringsutveksling og evalueringstiltak på tvers i fylket, men der både Indre Østfold og Halden også ønsker en modell med koordinering av rammefaktorer og organisering, så er Sarpsborg fornøyd med å arbeide videre med sin egen modell.

Hvis vi ser bort fra begrepet ”Østfoldmodell”, så kan vi likevel se arbeidsoppgaver som kan inngå i et fylkessamarbeid:

- Felles kompetanseutviklingstiltak for lærere som har undervisningsansvar i faget *Utdanningsvalg*
- Økt faglig samarbeid mellom rådgivere og mellomledere på tvers i fylket, med sikte på å finne gode løsninger på logistikkutfordringer og metodeutvikling i faget
- Felles gjennomgang av partnerskapsmulighetene i forhold til de fylkesdekkende organisasjonene som Ungt Entreprenørskap, NHO og Opplæringskontorene
- Avklaring av hvordan samarbeidet skal være mellom enkeltkommuner og de fylkesdekkende programmene/skolene

I dette ligger det etter vår vurdering, et uttrykt ønske om å skape et Østfoldperspektiv på samarbeidet om faget *Utdanningsvalg* og de felles utfordringene Østfold har i forhold til bortvalg, karriereveiledning og veien ut i høyere utdanning og yrkesliv.

5.2. Spørreundersøkelsen for førsteårselever i videregående skole

Vi har også gjennomført en nettbasert spørreundersøkelse for førsteårselever ved de videregående skolene vi har hatt som informanter. Undersøkelsen kartlegger kjønnsfordeling, hvilke program elevene går i og har med følgende spørsmål om programvalgerfaringer:

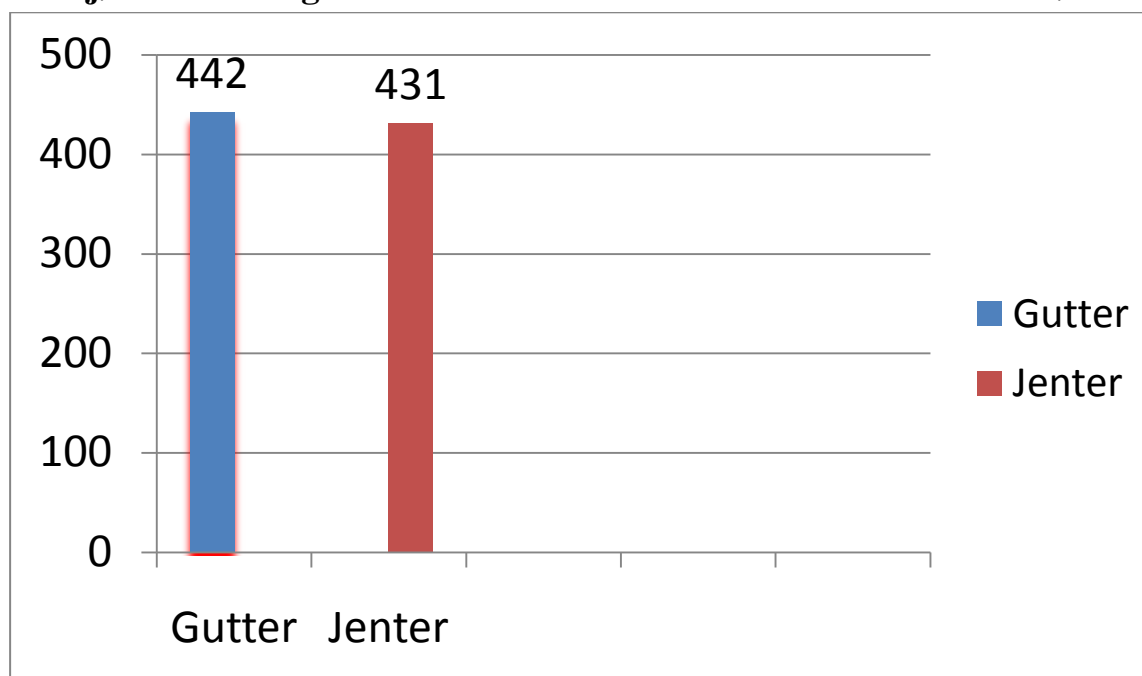
- *Nå er du snart ferdig med ditt første år i videregående skole. I hvilken grad er du fornøyd med ditt valg av utdanningsprogram?*(Avkryssing på skala)
  - *Hvis du ikke er fornøyd med valget ditt: Hva er det som har vært annerledes enn du tenkte deg på forhånd?* (Åpne svar)

- *Hva var grunnen til at du valgte utdanningsprogrammet du går på?*
(Skala for faste valg: 1 er ”Dette betydde veldig mye” og 5 er ”Dette betydde veldig lite”)
Alternativene var:
  - Samtaler med og råd fra foreldrene
  - Samtaler med og råd fra rådgiver i ungdomsskolen
  - Samtaler med og råd fra kontaktlærer på ungdomsskolen
  - Besøk og informasjon fra videregående skole
  - Besøk og informasjon fra utdanningsmesser
  - Informasjon fra Internett
  - Samtale med og råd fra venner
  - (Askim/Mysen fikk med et par spørsmål om Brobyggingsprosjektet)
    - *Er det andre grunner til at du valgte utdanningsprogrammet du går på?* (Åpne svar)
- *Hva slags informasjon og hjelp synes du det er viktig å gi i 10. klasse, for at elever skal gjøre t godt valg av utdanningsprogram?* (Åpne svar)

Undersøkelsen ble gjennomført av lærere ved ulike utdanningsprogram i løpet av mars-april 2009.

- **Kjønnsfordelingen av de totalt 873 elevene som deltok i undersøkelsen:**

Figur 3: Kjønnsfordeling i spørreundersøkelsen

- **Fordelingen på elevdeltakelsen fra skolene var slik:**

Videregående skole	Jenter	Gutter	Antall elever totalt i undersøkelsen	Antall førsteårs-elever totalt	Svarprosent
ASKIM	41 %	59 %	187	325	57 %
MYSEN	56 %	44 %	191	325	59 %
ST. OLAV	46 %	54 %	233	285	82 %
KALNES	55 %	45 %	93	100	93 %
HALDEN	53 %	47 %	169	454	37 %
SUM			873	1489	59 %

Figur 4: Oversikt over kjønnsfordeling i prosent og antall elever i undersøkelsen

Det er altså en samlet svarprosent på ca. 60 %, og det er tiltrekkelig for å kunne bruke informasjonen i undersøkelsen som grunnlag for relativt godt funderte

antakelser om de 5 skolene som deltar. Men det er selvsagt forbehold i forhold til utdanningsprogram med lav deltakelse i undersøkelsen.

- **Fordelingen på utdanningsprogram var slik:**

Utdanningsprogram	Askim vgs	Mysen vgs	St. Olav vgs	Kalnes vgs	Halden vgs	Totalt
Idrettsfag	24	0	77	14	30	145
Musikk, dans, drama	13	0	0	0	13	26
Studiespesialisering	79	108	135	0	44	366
Bygg og anleggsteknikk	13	9	0	24	32	78
Design og håndverk	0	7	0	23	1	31
Elektrofag	37	0	0	0	1	38
Helse-og sosialfag	12	7	0	0	38	57
Medier og kommunikasjon	0	28	0	0	0	28
Naturbruk	0	0	0	32	0	32
Restaurant-og matfag	0	11	0	0	9	20
Service og samferdsel	9	5	21	0	1	36
Teknikk og ind. prod.	0	16	0	0	0	16
Alternativ opplæring	0	0	0	0	0	0
SUM						873

Figur 5: Oversikt over hvordan elevene fordeler seg på utdanningsprogram

Alle programmene er representert, men med litt ulikt omfang i forhold til størrelsen på elevgruppene på de ulike programmene. De største elevgruppene er Studiespesialisering og Idrettsfag. Vi har ikke oversikt over totalt elevtall på hvert program.

SPØRSMÅL 1: *Nå er du snart ferdig med ditt første år i videregående skole. I hvilken grad er du fornøyd med ditt valg av utdanningsprogram?*

SKOLE	Svært godt fornøyd	Fornøyd	Lite fornøyd	Svært lite fornøyd	Vet ikke
Askim	32 %	54 %	9 %	4 %	1 %
Mysen	36 %	50 %	9 %	2 %	3 %
St. Olav	30 %	53 %	13 %	2 %	2 %
Kalnes	37 %	50 %	9 %	0 %	4 %
Halden	47 %	45 %	4 %	2 %	2 %

Figur 6: Elevenes vurdering av eget valg av utdanningsprogram

Denne tabellen viser at det er nesten 90 % av elevene som er fornøyd eller bedre med sitt valg av utdanningsprogram. Samtidig er det trolig rundt 10 % av elevene som oppgir at de ikke er fornøyd, og trolig angrer på valget sitt. Tatt i betraktning av de aller fleste kommer inn på sitt førstevalg, så tyder dette på at elevene stort sett er fornøyd med det førstevalget de har gjort. Utfordringen er ellers å fange opp de som angrer og følge dem opp individuelt ut i fra hva de er misfornøyd med eller i forhold til mulig endring av program.

Vi spurte også de misfornøyd etter åpne svar i forhold til hva som har vært annerledes enn de hadde tenkt seg. Det ser ut til at svarene her fordeler seg på noen hovedområder. De misfornøyd med praktiske og estetiske program peker på *for mye teori i forhold til praksis*. Det er i tillegg relativt mange som trekker fram *dårlig undervisning og generell lærerkritikk* som et problem. En del elever sier at de bare opplever at de har gjort et *feilvalg*. Den siste store gruppen svar omtaler *vanskegrad og arbeidsmengde* som noe de ikke hadde forventet.

SPØRSMÅL 2: *Hva var grunnen til at du valgte utdanningsprogrammet du går på? Vis hva som betydde mye for ditt valg. Sett kryss på en skala fra 1 til 5, der 1 er " Dette betydde veldig mye" og 5 er "dette betydde veldig lite"*

Vi har markert de tre høyeste scorene på hvert alternativ, for å få et bilde av fordelingen. Generelt er det et inntrykk av at de fleste nevnte faktorene påvirker elevene, og at elevene egentlig ikke satser "alt på ett kort" i forhold til valget sitt.

Her er tabellene fra de fem skolene:

Datagrunnlag : ASKIM VGS	1	2	3	4	5	Vet ikke
Samtaler med og råd fra foreldre	30	30	58	35	29	5
Samtaler med og råd fra rådgiver på ungdomsskolen	34	32	41	27	45	8
Samtaler med og råd fra kontaktlærer på ungdomsskolen	29	25	42	30	54	7
Besøk og informasjon fra den videregående skolen	30	38	47	28	39	5
Besøk og informasjon fra utdanningsmesser	28	28	58	34	33	6
Informasjon fra Internett	30	31	45	34	41	6
Samtaler med og råd fra venner	33	43	40	30	34	7
Faget utdanningsvalg	36	21	45	27	38	20
Brobygging	42	27	29	27	50	12
Åpen skole/Åpen dag på din nærmeste videregående skole	32	24	47	31	39	14

Figur 7a: Påvirkningsfaktorer for Askim-elevenes valg

Askim-elevenene ser ut til å trekke fram både Brobygging og Utdanningsvalg som viktig for valget av program. Mange peker også på foreldre, venner og besøk/informasjon fra vgs som viktig. Rådgivere og kontaktlærere i ungdomsskolen er også aktører det lyttes til. Internett og utdanningsmesser er litt mindre viktig.

Datagrunnlag: MYSEN VGS	1	2	3	4	5	Vet ikke
Samtaler med og råd fra foreldre	28	35	48	38	34	8
Samtaler med og råd fra rådgiver på ungdomsskolen	19	35	38	40	48	11
Samtaler med og råd fra kontaktlærer på ungdomsskolen	21	24	53	38	45	10
Besøk og informasjon fra den videregående skolen	21	35	55	44	29	7
Besøk og informasjon fra utdanningsmesser	20	29	58	39	38	7
Informasjon fra Internett	28	34	53	30	39	7
Samtaler med og råd fra venner	24	42	53	30	33	9
Faget utdanningsvalg	25	26	50	35	39	16
Brobygging	48	19	41	23	51	9
Åpen skole/Åpen dag på din nærmeste videregående skole	32	27	48	27	44	13

Figur 7b: Påvirkningsfaktorer for Mysen-elevenes valg

Mysen-elevenene legger også vekt på Brobygging , men mindre vekt på Utdanningsvalg. Det er foreldre, venner og besøk fra vgs som er viktigst. De er kanskje litt mer opptatt av Internett, men peker ikke på utdanningsmessene som viktigst. De legger også kanskje litt mindre vekt på samtaler med rådgiverne.

Datagrunnlag: ST. OLAV VGS	1	2	3	4	5	Vet ikke
Samtaler med og råd fra foreldre	29	47	65	50	34	8
Samtaler med og råd fra rådgiver på ungdomsskolen	31	35	50	63	47	7
Samtaler med og råd fra kontaktlærer på ungdomsskolen	24	40	77	40	44	8
Besøk og informasjon fra den videregående skolen	22	42	65	60	40	4
Besøk og informasjon fra utdanningsmesser	26	40	67	48	41	11
Informasjon fra Internett	30	37	70	37	50	9
Samtaler med og råd fra venner	23	40	78	38	47	7

Figur 7c: Påvirkningsfaktorer for St. Olav-elevenes valg

St. Olav-elevene trekker fram foreldre, venner og besøk fra vgs som viktig påvirkning. De legger mindre vekt på samtalene med rådgiverne, Internett og utdanningsmesser.

Datagrunnlag: KALNES VGS	1	2	3	4	5	Vet ikke
Samtaler med og råd fra foreldre	17	12	23	11	19	11
Samtaler med og råd fra rådgiver på ungdomsskolen	10	11	19	17	25	11
Samtaler med og råd fra kontaktlærer på ungdomsskolen	13	14	16	8	33	9
Besøk og informasjon fra den videregående skolen	16	14	15	18	20	10
Besøk og informasjon fra utdanningsmesser	13	13	18	21	18	10
Informasjon fra Internett	16	9	23	12	23	10
Samtaler med og råd fra venner	10	18	17	19	20	9

Figur 7d: Påvirkningsfaktorer for Kalnes-elevenenes valg

Kalnes-elevene sprer seg veldig jevnt ut over alle påvirkningsfaktorene.

Datagrunnlag: HALDEN VGS	1	2	3	4	5	Vet ikke
Samtaler med og råd fra foreldre	24	33	47	22	29	14
Samtaler med og råd fra rådgiver på ungdomsskolen	21	34	43	34	27	10
Samtaler med og råd fra kontaktlærer på ungdomsskolen	22	32	40	26	37	12
Besøk og informasjon fra den videregående skolen	33	38	37	29	23	9
Besøk og informasjon fra utdanningsmesser	29	30	44	27	30	9
Informasjon fra Internett	24	24	38	35	35	13
Samtaler med og råd fra venner	25	34	43	26	29	12

Figur 7e: Påvirkningsfaktorer for Halden-elevenenes valg

Halden-elevene trekker frem foreldre, venner, rådgivere og kontaktlærere som viktige for valget, men særlig besøkene fra vgs. De er også litt mer positive til utdanningsmesser, men ikke så opptatt av Internett.

Andre faktorer

De andre faktorene som trekkes frem i de åpne svarene er først og fremst at man har valg i forhold til et yrke man ønsker seg eller velger noe som åpner for flere muligheter, dersom man ikke vet hva man skal bli. Noen har også en generell lyst/motivasjon for et program, har hørt bra ting om det, og innholdet ser ut til å passe interessene. Dette materialet må analyseres videre.

SPØRSMÅL 3: Hva slags informasjon og hjelp synes du det er viktig å gi i 10. klasse, for at elever skal gjøre t godt valg av utdanningsprogram?

En gjennomgang av de åpne svarene viser at elevene har mange gode innspill i forhold til hva som vil være god informasjon i 10. klasse. Det omtrent ingen elever som gir ”tullesvar”, og de fleste virker opptatt av å formidle noe om den prosessen de selv har vært med på. Materialet er stilt til rådighet for skolene, slik at de kan se på de konkrete tilbakemeldingene. Hvis vi skal si noe generelt om inntrykket av dette materialet, så er det at elevene er opptatt av noen hovedområder:

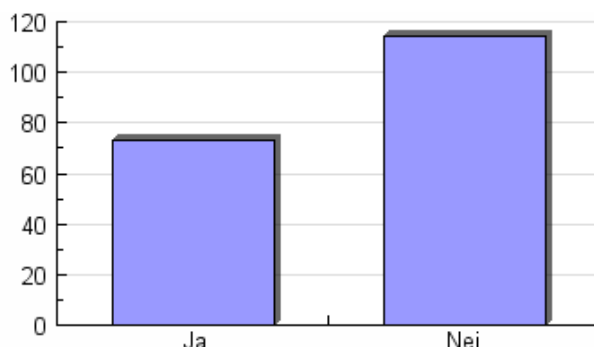
- De ønsker bedre informasjon om bedre kvalitet på rådgivningen de får
- De sier at det er viktig å ”velge med hjertet” og ikke ut i fra hva vennene velger
- En stor andel kommentarer går på at det er behov for mer ”hverdagsinformasjon” om hvordan det egentlig er å være elev på programmene, gjerne ved å få informasjon fra vgs-elever
- Den største andelen kommentarer ser ut til å dreie seg om behovet for mer yrkeskunnskap, i form av informasjon om ulike yrker og deres sammenheng med valg av program

Dette materialet må analyseres videre, særlig på den enkelte skole, slik at man kan vurdere evt. tiltak.

SPØRSMÅL 4: (Bare for Askim/Mysen): Går du på det utdanningsprogrammet nå som du besøkte på Brobygging?

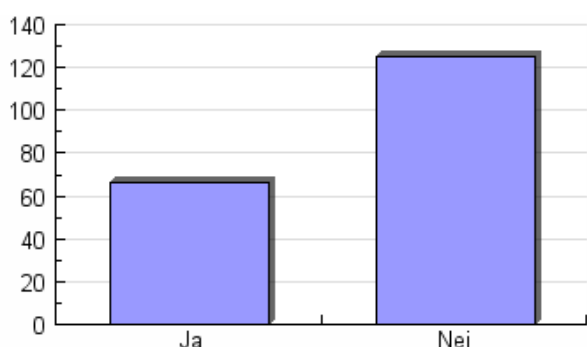
ASKIM VGS:

Datagrunnlag	%	#
Ja	39.04	73
Nei	60.96	114
Sum:	100.00	187

Figur 8a: Oversikt over fordeling av Askim-elever i program i forhold til valgt program i Brobyggingsbesøket

MYSEN VGS:

Datagrunnlag	%	#
Ja	34.55	66
Nei	65.45	125
Sum:	100.00	191

Figur 8b: Oversikt over fordeling av Mysen-elever i program i forhold til valgt program i Brobyggingsbesøket

SPØRSMÅL 5: *I hvor stor grad vil du si at Brobygging hjalp deg til å velge riktig utdanningsprogram?*

Vis hva som betydde mye for ditt valg. Sett kryss på en skala fra 1 til 5.

1 er "Dette betydde veldig mye" og 5 er "Dette betydde veldig lite"

Datagrunnlag:		1		2		3		4		5		Vet ikke	
Askim (A) og Mysen (M)													
187 191		A	M	A	M	A	M	A	M	A	M	A	M
I hvor stor grad vil du si at Brobygging hjalp deg til å velge riktig utdanningsprogram?		39	33	28	24	44	42	22	34	38	40	16	18

Figur 9: Elevenes vurdering av hvor viktig Brobygging var for valget de gjorde

Hvis vi ser de to Brobyggingsspørsmålene i sammenheng, så kan forklaringen på at elevene ikke er entydig opptatt av at Brobygging er viktig for valget være at mange av dem uansett havner på program de ikke besøker i Brobyggingsprosjektet. Det er likevel vanskelig å si hvorfor så mange ender opp med et program som ikke er det de valgte å besøke. Det kan være at besøket bidro til at de skjønnte hva de ikke skulle velge. Det kan også være at de var forhåndsbestemte på sitt valg, og at de derfor valgte et annet program for besøket, rett og slett for å oppleve noe morsomt.

Kommentar:

En kort oppsummering av denne nettbaserte elevundersøkelsen kan være at den viser at de aller fleste elevene er fornøyde med sitt valg av utdanningsprogram ved disse 5 videregående skolene i Østfold. Vi kan ikke se noen entydig påvirkningsfaktor som skiller seg veldig ut i forhold til elevenes valg, men mange elever ser ut til å legge stor vekt på foreldre, venner og på informasjon i forbindelse med besøk fra vgs.

Når de gir råd om hva som bør prioriteres i forhold til informasjon i 10. klasse, så handler det mye om å øke kvaliteten på den individuelle rådgivningen, sikre at elevene får realistisk ”hverdagsinformasjon” om livet på vgs og hva som kreves i programmet. Samtidig etterlyser de mer informasjon om yrkesmuligheter og sammenhengen mellom yrke og utdanningsvalg.

Videre arbeid med dette materialet bør også se nærmere på hvordan vi kan fange opp og bidra til endring for de ca. 10 % av elevene som opplever å ha valgt feil. Det er likevel sannsynlig at denne prosenten ikke kan reduseres særlig ved hjelp av flere generelle tiltak, men at dette heller bør møtes med økt målrettet innsats i form av individuell oppfølging og hjelp.

6. Sluttkommentar og oppsummering

Den viktigste bakgrunnen for innføringen av *Utdanningsvalg* som fag i grunnskolen er behovet for å øke elevenes kunnskaper om utdanningsprogram og yrkesmuligheter, egne valgprosesser og selvinnsikt. I Stortingsmelding 16 (2006-07) ser vi følgende statistikk referert:

..... sannsynligheten for å bli ekskludert fra videre utdanning og arbeidsliv allerede som ung voksen mangedobles dersom man ikke fullfører videregående opplæring (figur 1.1). Blant unge mellom 20 og 24 år som har påbegynt, men ikke fullført videregående opplæring, står rundt 24 prosent av mennene og 28 prosent av kvinnene utenfor både arbeid og utdanning. Bare et lite mindretall av dem som fullførte videregående opplæring, står uten jobb eller utdanning. (Kap.1.1.)

Dette er et problem som samfunnet forsøker å løse gjennom tiltak på mange områder, men samarbeidet om *Utdanningsvalg* er en arena som allerede nå ser ut til å kunne skape nye løsninger og en større helhet i kulturen i det 13-årige skoleløpet.

NIFU-STEP-rapporten fra 2008 pekte på fire hovedutfordringer i det videre arbeidet med faget *Utdanningsvalg*. For det første gjelder det å finne en god balanse mellom faste rammer og lokalt frihet, innenfor en felles forståelse av intensjonene med det nye faget.

Det er viktig å skape tydelige forventninger og arbeidsoppgaver knyttet til ledernivåene på ungdomsskoler og videregående skoler og hos skoleeiere i kommunene og fylkeskommunen. Koordinering av hospiteringstiltaket skaper også store logistikkutfordringer for alle samarbeidspartene, og det er nødvendig å se sammenhengen mellom det nye faget og det arbeidet som er i gang for å utvikle rådgivnings- og karriereveiledningstiltakene.

Andreassen (2008) beskriver tre suksessfaktorer i arbeid med *Utdanningsvalg*:

- Lærernes og rådgivernes kompetanse
- God forankring i ledelsen ved skolene
- Samarbeid med næringslivet

Hun hevder at vi må anerkjenne at det kreves spesiell kompetanse hos lærerne for å lage gode undervisningstiltak også i dette faget. Skolene England innførte

for noen år siden et tilsvarende fag uten å sikre lærerkompetansen. Det resulterte i at få skoler klarte å integrere faget i skolens helhetlige undervisningstilbud, noen skoler motarbeidet faget og håpet at det ville forsvinne, mens de som ønsket å etablere faget som en naturlig del av virksomheten likevel mislyktes, fordi lærernes kompetanse i faget ikke var god nok.

Rådgivernes kompetanse er knyttet til karriereveiledning og koordineringsarbeid, mens lærerne må ha kompetanse på områder som elevene valgprosesser, sammenheng mellomopplæring og valgmodenhet, veiledningskompetanse og kunnskaper om utdanningssystemet og arbeidslivet. Andreassen mener at ”denne kompetansehevingen krever et samarbeid mellom skolen og skoleeier, lærerutdannere og næringslivet.”

Hun peker videre på at det er et ledelsesansvar å sikre at *Utdanningsvalg* integreres i et helhetlig undervisningstilbud i skolen, og at lærernes kompetanse utvikles i tråd med utfordringene i faget.

Videre vil det være nødvendig å utvikle samarbeidet med næringslivet og høyere utdanning i et mer utvidet perspektiv enn ”rekrutteringsperspektivet”. Det må være et klart fokus på elevenes læring og utvikling i alle tiltakene som inngår i faget.

Hvis vi gjør en liknende oppsummering av vår undersøkelse i Østfold, så tegner det seg følgende bilde av erfaringer og utviklingsområder:

- Det er gode samarbeidsnettverk på rådgivernivået i Østfold. dette gjelder både på ungdomsskolenivå og på vgs-nivå. Samtidig er det utviklet mye bra samarbeid på tvers av skoleslagene. Rådgiverne har tatt et stort ansvar for å skape et fornuftig tilbud for elevene, både i forhold til undervisningsdelen og hospiteringstiltaket.
- Det er ulik grad av involvering fra skoleeierne i Østfold. Her finner vi alt fra full delegering til skolenivået til aktivt skolelederskap og utviklingsarbeid. Vi har også sett at det kan være grunn til å se nærmere på sammenhengen mellom skoleadministrasjon og politisk ledelse i forhold til slike felles utfordringer for Østfoldskolen. Fylket har foreløpig ikke etablert et formelt regionalt samordningsorgan, men det arbeides nå aktivt for å styrke samarbeidet mellom de ulike institusjonene og aktørene som har lederansvar i utdanningsrelevante deler av samfunnslivet i Østfold.
- Både innhold, organisering og ramme faktorer er svært ulike for elever i de forskjellige delene av fylket. I et likeverdighetsperspektiv er dette en utfordring. Det at man jobber så ulikt i kommunene, fører også til at det er

vanskelig å bruke felles erfaringer til å lage gode løsninger på de store logistikkutfordringene faget skaper, og i forhold til undervisningskvalitet og læringsresultater.

- Det er pekt på en viktig utfordring i forhold til forbindelsen mellom arbeid med utdanningsvalg og elevenes yrkeskunnskap. Her ser vi at samarbeidsavtalene mellom NHO/næringslivet og skoleeierne må revitaliseres, og gjerne utvikles på bakgrunn av erfaringene fra pilotprosjektet i Sarpsborg kommune.
- Våre samtaler viser også at det nå har vært mye fokus på hospiteringsdelen og rammefaktorene. Dette er viktige forhold, men samtidig trekkes det også fram at både metodeutvikling og lærerkompetanse hos de lærerne som har ansvaret for undervisningen må følges bedre opp. Dette er helt nødvendig for at faget skal kunne inngå i et helhetlig undervisningstilbud ved skolene, og for at elevene skal utvikle kunnskapsmessig grunnlag for gode valg av utdanning og yrke.
- Elevundersøkelsen viser at ca. 90 % av førsteårselevne i videregående skole dette skoleåret opplever å være fornøyd eller svært fornøyd med sitt valg av program. Det er viktig å styrke de tiltakene som elevene selv opplever at hjelper dem i forhold til et godt valg av program, og da er nok både foreldreinformasjon og hjem-skolesamarbeid en viktig arena. I tillegg bør det trolig satses mer på systematisk samarbeid med næringslivet om utvikling av bedre yrkeskunnskap knyttet til prosessene rundt utdanningsvalget.

Samtidig ser vi at elevundersøkelsen også viser at det er et utviklingspotensiale i forhold til arbeidet med å sikre gode valg. Dette gjelder som sagt, særlig området yrkesrettet informasjon som grunnlag for valg av utdanningsprogram. Elevene sier også at det er behov for å videreutvikle kvaliteten på den individuelle oppfølgingen fra rådgivere i ungdomsskolen. Vi ser at ca. 10 % av elevene sliter med valg de angir på, og dette kan være en viktig målgruppe for slik god individrettet oppfølging. Det er også slik at undersøkelsen viser at elevene etterspør mer realistisk ”hverdagsinformasjon” om krav, læringsmiljø og hva det egentlig innebærer å være elev i videregående skole. Samtidig er mange opptatt av at det er viktig å ”velge med hjertet”, for å sikre motivasjon for det relativt omfattende og harde arbeidet de møter i sin nye skolehverdag.

Dette tyder på at arbeidet med overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole har en stor betydning for at elevene gjør gode valg. Samtidig ser det ut til

at det er behov for mer uformell informasjon og et tettere samspill mellom skoleslagene for at overgangen skal inngå som en naturlig del av noe som elevene opplever som et helhetlig, trettenårig skoleløp.

I sin bok om økologi og menneskelig utvikling beskriver Brofnerbrenner (1979) det han kaller ”ecological transition” eller økologiske overganger. Dette handler om situasjoner der mennesker skifter posisjon i det ”økologiske livssystemet” de er i. Et eksempel på en slik økologisk overgang er nettopp den situasjonen der ungdomsskoleelevene går over i videregående skole. Slike overganger har i seg et utviklingspotensiale, men også en fare for tilbakegang og krise. Elever er spesielt sårbare i slike overgangsfaser, og de faktorene som i stor grad kan påvirke utviklingen positivt er gjensidig informasjonsutveksling mellom de to miljøene, voksne støttepersoner (foreldre, lærere, rådgivere) som kan delta på begge arenaene og binde de to miljøene sammen for eleven og at eleven opplever at det er sammenheng og helhet i utviklingen. Dette innebærer at alt arbeid som kan bidra til å bygge ned usikkerhet, sikre god gjensidig informasjonsflyt og vise synlig samarbeid mellom de to miljøene vil være med på å styrke sårbare elevers muligheter til å klare seg gjennom utdanningsløpet. Det er derfor svært viktig at fagmiljøene i de to skoleslagene utvikler gode løsninger for både generell informasjon, individuell oppfølging og samarbeid mellom skoleslagene og elever og foreldre. Dette arbeidet bør kunne være et felles tema for både skoleeiere og virksomhetene på tvers av kommunegrensene.

Problemstillingen for vår intervjuundersøkelse var da også om kartleggingen av erfaringer med organisering av samarbeid og innhold i faget *Utdanningsvalg* i Østfold kan gi grunnlag for å utvikle en veiledende modell for gjennomføring av dette faget, slik at elever i fylket vil møte et mer likeverdig tilbud, uavhengig av kommunetilhørighet.

Vår anbefaling etter samtalene med aktive og engasjerte medarbeider på både skolenivå og skoleeiernivå, er at det bør arbeides mer med å utvikle et felles perspektiv på de utfordringene Østfold har i forhold til læringsresultater i grunnskolen, bortvalg i videregående skole, utdanningsnivå i befolkningen og entreprenørskap og utvikling i næringslivet. Disse områdene henger sammen, og det er et felles ansvar for skolefolk, skoleeiere og politikere i Østfold å lage den dugnaden som kan bringe fylket framover. Men vi snakker kanskje mer om å skape et *Østfoldperspektiv* i dette samarbeidet, enn en *Østfoldmodell* som omfatter mer enn felles rammefaktorer.

7. Kilder

Aftenposten, 14. april 2009: "1 av 3 minoritetselever får ikke vitnemål".
Nettadresse: http://www.utdanningsnytt.no/templates/udf20____20139.aspx

Andreassen, Inga H, Høgskolen i Bergen, 2008, "Utdanningsvalg – mulighetenes fag": Nettartikkel:
<http://tema.udir.no/radgiver/Documents/Utdanningsvalg%20-%20mulighetenes%20fag.pdf>

Bronfenbrenner, Urie, 1979: "The Ecology of Human Development", Harvard University Press, Harvard, USA. Også publisert nettbasert på Google Books: (<http://books.google.co.uk/>)

Kerlinger, Fred N.: Foundations of behavioural research (3. edition), 1986, CBS College Publishing, New York

Lødding, Berit og Spord Borgen, Jorunn (NIFU- STEP): "Strukturendringer: Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomsskolen og videregående opplæring", Rapportserie, nr 41/01.06.2008:
http://nifu.pdc.no/publ/index.php?seks_id=568377&t=R

Statistisk sentralbyrå, 2000, "Samfunnsspeilet", nr. 6

Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/emner/04/02/30/vgogjen/>

Store norske leksikon: http://www.snl.no/.sml_artikkel/strukturert_intervju

Stortingsmelding 16 (2006-2007): "...og ingen sto igjen – tidlig innsats for livslang læring":
(<http://www.skolenettet.no/nyUpload/Fra%20ord%20til%20handling/Dokumenter/Stortingsmelding%2016%20fagdag%201311.pdf>)

Utdanningsdirektoratet, Nettside om læreplanen i faget Utdanningsvalg, 2009:
http://udir.no/templates/udir/TM_Læreplan.aspx?id=2100&laereplanid=694354&visning=1

